

Mikszáth Kálmán
A beszélő köntös

*Mercator
Stúdió*

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra értékeinek ápolása érdekében az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió.

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 009 6

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

MIKSZÁTH KÁLMÁN

A BESZÉLŐ KÖNTÖS

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET GONOSZ PRAKTIKÁK. PAPOKNAK AZ Ő NAGY KAPÓSSÁGUK	5
MÁSODIK FEJEZET ÚJ FEŐBÍRÓ. ÚJ KÖRNYÜLÁLLÁSOK	11
HARMADIK FEJEZET KÜLÖNÖS KÉSZÜLŐDÉSEK. ÁGOSTON KRISTÓF KÖVETSÉGE	17
NEGYEDIK FEJEZET NÉGY REZEDASZÁLLAL ELINDULNAK VALA	24
ÖTÖDIK FEJEZET A CSÁSZÁR ELŐTT. AZ ÉGI MÉRNÖK	28
HATODIK FEJEZET A MEGCSÚFOLT VÁROS	38
HETEDIK FEJEZET A DIKTÁTOR. KECSKEMÉT FÉNYKORA	47
NYOLCADIK FEJEZET A MÁSIK KAFTÁNY	58
KILENCEDIK FEJEZET AZ ÍTÉLET NAPJA	66
A SZERZŐ UTÓSZAVA	73

ELSŐ FEJEZET

GONOSZ PRAKTIKÁK. PAPOKNAK AZ Ő NAGY KAPÓSSÁGUK

Bolondok azok a városok, melyek arról panaszkodnak: »Sokat szenvedtünk; nálunk száz vagy kétszáz évig lakott a török.«

Azok a helyek szenvedtek igazán, ahol se török nem lakott, se labanc, se kuruc, s a magok emberségéből éldegéltek, mint például Kecskemét, mert ahol a hadviselő felekből ott tartózkodék az egyik, ott csak egyik dominált, sarcolt, s a többiek oda se mertek szagolni, de ahol az egyik sem lakott, oda mind a három eljárt epret szedni.

Egy nap a budai pasának szottyant kedve egy kis élésre vagy pénzre: »Nosza fiam, Dervis bég, írj a kecskeméti bírónak!«

S ment nyomban a levél, melynek ékes stílusából nem hiányzott a »Fejetekkel jádztok«.

De nem másként járt el a szolnoki Muszta bég, zsákmányolván Ceglédet, Köröst, Kecskemétet és a környékes falvakat. Minden áldott héten vetett ki rájuk terheket, írván: »Ez úri levelet szerrül-szerre minden városba, faluba lóháton hordozzátok, különben ne cselekedjetek.«

Számot tartott a jómódú városokra vitézlő Koháry Imre uram őkegyelme is, ki a császáriak részéről Szécsényből oszt vala rendeleteket, sőt a gácsi szolgabíró, nemzetes Darvas János uram őkegyelme se volt rest, rájuk üzeni, ha a kurucoknak kellett valami. S azoknak bizony mindég kellett.

Ehhez járultak a szerte csatangoló tatár hadak, a kalgai szultán emberei és a különböző portyázó csapatok, melyek a saját szakállukra dolgoztak. Tessék ezekkel valamennyiökkel barátságos lábon élni!

Kecskeméten már akkor is híres vásárok voltak. Ami a szemnek szép, a száznak jó, azt mind halomra hordták ide a török, német és magyar kereskedők a félországból, s mindig szomorú vége lett a vásárnak, kivált a »kirakodónak«, mert midőn éppen javában folynék, felhő kerekedett a homokos úton, jött a kuruc, vagy a török, vagy egy labanc csapat, lecsapott, mint a villám, s megrakodva a legértékesebb holmival, köd előtte, köd utána, kámforrá vált.

A keserű kortyokat pediglen nyelhetette a nemes város, mert ha a török rabolta ki a sátrakat, akkor a labancok jöttek nagy kontóval a városra: fizesse ki a kereskedők kárát, vagy különben kő kövön nem marad belőle, ha a labanc rabolt, az is mind egy volt a szegény kecskemétieknek, mert akkor a kurucok és törökök követeltek kárpótlást az ő kereskedőik számára, s ez majd mindég ráment ezer aranyra.

Hiába sóhajtozott Szűcs János főbíró uram, kétségbeesve döfködvén botjával az anyaföldet:

– Honnan vegyük, honnan? Hiszen nem a körmöci aranybánya ez itt alattunk, vitézlő uraim, hisz ez csak homok, le egészen a pokolig.

Végre is lehetetlen volt túrni, megtanácskozták a dolgot a nagyfejű emberek, s felcihelődtek a nádorhoz, ki is Fekete Pál uram elbeszélése szerint nagyon elkedvetlenedett, mikor előadták, hogy egy kérésök lenne:

– Csak valami nagyot ne kívánjatok, mert nem adom meg.

– Annyira nem kívánunk nagyot, kegyelmes uram, hogy még azt is sokalljuk, amink van.

– Valde bene, valde bene – szólt közbe a palatinus mosolyogva.

– Azt kérjük kegyelmességedtől, vegye el a vásárainkat!

A nádor gondolkozott, köhécselt:

– Hm! Nem jó kormányzat, amici, olyasvalamit elvenni az emberektől, amiből az elvevőnek semmi haszna.

De csak mégis megjött nemsokára a rendelet I. Leopoldtól, hogy a kecskeméti vásárok ezentúl nem lesznek meg.

Dühösek lettek erre a törökök és a kurucok:

– Ezek a gaz civisek a mellékjövedelmünköt fosztanak meg.

Hanem iszen voltak ötleteik nekik is, s húsvét előtt való fekete vasárnapon betört csapatával Kecskemétre a híres kuruc hadnagy, Csuda István uram; egyenest a Ferenci-szerzet zárdájára rohanván, ráparancsolt vitézeire:

– Semmihez se nyúljatok, gyerekek, csak a gvárdiánt kell lefogni és magunkkal vinni, mert azt kíváltják.

A gvárdiánt, a kövér Brunó atyát megfogták, felültették egy öszvérre, mely a zárda kertjének volt hű munkása, cipelgetván a vizes-hordós talyigát, s hogy az átkozódó, kapálózó szent férfiú le ne maradhasson a Buri hátáról (Burinak hítták az öszvért), szíjjakkal, istrángokkal kötözték oda.

Nem számítottak rosszul. Nagy riadalom lett Kecskeméten a keresztény hívek között. Özveggy Fábián Pálné, a púpos Galgóczi Juliánna és az elfonnyadt Bulki Klára, Litkei páter elnöklete alatt legott hozzáfogtak a váltságdíj gyűjtéséhez, házról-házra járván a perselyekkel.

– Váltsuk ki a szegény Brunó atyát. Gyönyörű prédikációt tanult be a húsvéti szent napra, azt nem szabad benne hagyni.

Száz arany gyűlt össze, azzal indultak el a kuruc tábornok felkeresni az asszonyok választottjait, Porosznoki Gábor szenátor, Babos János kurátor és Doma Gergely uram, a kerékgyártó. Tarka kalandok és viszontagságok után végre feltalálták Csuda Istvánt, aki mogorván förmedt rájuk:

– Kendtek ugye a kecskemétié? No, mit akarnak?

– Eljöttünk érte! – szólt az ájtatos Babos, égre emelvén apró, szürke szeméit.

– Kiért? az öszvérért, vagy a gvárdiánért? – tréfálkozik a csalafinta eszű Csuda István.

– Mind a kettőért, ha meg bírunk egyezni – vélte Porosznoki uram.

– A pap keveset ér, hanem az öszvérnek hasznát vesszük. A tábori dobot cipeli. Tetszett a kecskemétieknek a hadnagy kijelentése, mert ha nem sokat ér a pap, akkor olcsón ideadják; helyeslően bólingattak a fejeikkel.

– Hát mennyiben volnánk a főtisztelendőre nézve?

– Három aranyért elvihetik.

Három emberünk összenézett, nagy mosolyogva, mintha mondanák: »olcsó, bizisten olcsó«. Porosznoki hirtelen hátrahajtotta ráncos gallérú kék köpönyegének egyik szárnyát s benyúlt a nadrágzsebbe előkeresni a három aranyat.

– Ehol ni! Fogja, hadnagy uram.

De a kuruc hadnagy kordialisan toltta el magától a szenátor tenyerét.

– A papot az öszvér hozta, most már a pap is vigye az öszvért. Ez az igazság. Az öszvér nélkül nincs alku.

– Isten neki – felelte a szenátor jókedvűen. – Mit adjunk az öszvér váltságdíjába?

– Annak a szabott ára – ropogtatta meg Csuda a szavakat – százkilencvenhét darab arany.

A cívisekben meghűlt a vér, a tömzsi Babos meghökkenve pislantott a hadnagyra, nem tréfál-e, de biz annak roppant komoly most a hosszúkás, napbarnított ábrázata (verje meg a ragya), sokkal derengőbb volt annakelőtte; ám azért a kecskemétiék mégis megadták a módját.

– Volna-e lelke a hadnagy úrnak annyi pénzt elvenni egy öszvérért; négy arabs lónak az árát.

– Engedje vitézlő uram külön a tisztelendőt!

– Az öszvérért inkább eljövünk máskor – toldotta ki Babos.

Majd Doma Gergely uram vette át újból a diplomáciai érintkezést, hogy, azt mondja, az öszvért nem használhatják többé a tiszteletreméltó atyák, mert az öszvér immár olyan kompromittált egyéniség, aki tábori szolgálatokat végzett egy protestáns szellemű hadcsapatban.

Legtöbb esze volt Porosznoki uramnak, mert ő rögtön átlátott a szitán, hogy a hadnagy kétszáz aranyat akar a gvárdiánért, és az öszvér-dolog egyszerű kedélyeskedés, minélfogva előkotorászta zsebéből a hagyományos harisnyát, megcsördítvén az aranyakat.

– Száz darab hiánytalanul; se égen, se földön több. Vagy a pénzt visszük haza, vagy a gvárdiánt. Kegyelmedtől függ, vitézlő uram.

– Nem lehet – rázta ez a fejét makacsul.

– Gondolja meg, kegyelmed – okvetlenkedék Babos –, hogy Krisztus Urunkat harminc ezüst pénzért adták el. Hogyne volna hát elég Brunó atyáért száz arany?

– Ne bibliáskodjanak – ripakodott rájuk a kuruc hadnagy –, mert igaz, hogy Krisztus Urunkat harminc ezüst pénzért adták el, de hogy mennyiért váltotta volna meg a kereszténység a haláltól, azt kegyelmetek nem tudják.

Ilyen kötekedések közt alkudtak meg végre száz aranyban, amelyeket egyenkint nézegetett meg Csuda uram, nincsenek-e körülráspolyozva, megpengette, nem érzik-e hangjukon egy kis *erdélyi akcentus* (ott akkoriban hamis pénzverők tanúztak). Mikor aztán minden tisztára volt hozva, kiszolgáltatta a megcsappant tokájú Brunó atyát, kit nagy diadallal vitt most már a küldöttség hazafelé.

De nem sokáig volt örömük, mert amint a szűkebb pátriához közeledtek, alig hogy elhagyták Nagykőröst, melynek bogárhátú házai még látszottak az esti lila ködben, jobbról elővillant Kecskemét karcsú tornya s egy közeledő porfelleg.

– Mi a kő lehet az? – tanakodtak embereink.

– Nyilván processzió jön elibünk.

– Lesz dikció is reverendissime, persze lesz. Nem ártana válaszra elkészülni.

Brunó atya szemeiben könnyek csillogtak.

– Szegény jó híveim szeretnek, rettenetesen szeretnek. Vajon ki tartja az orációt?

– Alkalmasint a szépszavú Litkei páter. Persze, persze. Hiszen már látom is. Ő az ott elől. Kutya legyen, ha nem ő.

Nem kellett kutyává lennie Doma Gergely uramnak, mert csakugyan Litkei páter volt: nagykarimájú kalapját, óriási termetét messziről föl lehetett ismerni, csak éppen a kísérete nem volt processziós nép, hanem török katonák. – Az akasztófára való Ali Mirze aga vezette őket.

– Jó estét, jó estét – kiáltá, amint ellovagolt utasaink mellett –, vizitek haza a papot, jó emberek. Mi is a magunkét.

Nevetett az aga, Jézus nevét kiáltozó Litkei szerzetes; Brunó atya a kendőjével integetett utána:

– Téged is kiváltunk, édes fiam.

S bizony első dolga volt hazaérve megindítani a gyűjtést. Özvegy Fábán Pálné, a púpos Galgóczi Juliánna és az elfonnyadt Bulki Klára újra bejárták a könyörületes embereket:

– Ne hagyjuk a gaz pogány kezén pusztulni a szegény szerzetest. Mit gondolna rólunk a kereszténység?

Ahol ez nem nyitotta meg az erszényt, Fábán Pálné hozzátette:

– S mit szólna hozzá Nagykőrös?

De már erre minden kecskeméti lelkű ember kiszúrta a maga húzását, s Litkei szerzetes is hazakerült.

Hagyján, ha ezzel vége lett volna, de annyira divatba jött a papokkal való kereskedés, hogy valahányszor egy kis apró költségre szorult meg valamelyik csapatvezér, nyomban kiadta a rendeletet:

– Egy kecskeméti papra van szükségem! (Az már bizonyos summát jelentett a pénzpiacon.)

Egy darabig csak kiváltogatták a jámbor címese, mígnem maga Szűcs János főbíró uram, restellvén a város illetén kizsákmányolását, útját vágta azzal a valástalan kijelentéssel:

– Ha az isten engedi a maga szolgálait, miért ne engednénk mi? Végre is a saját gazdájuk van első sorban hivatva.

Néhány szerzetes atya a nyakukon maradt, mire hirtelen leszállt a papok értéke a zérusra, s más portéka után néztek a hódító urak. Azokon lehetetlen volt kifogni.

Péter-Pál napján betörték a szolnoki törökök s a templomból kijövő asszonyokból magukkal hurcolták a főbíró menyecske-feleségét, valamint Doma Gergelyné asszonyomat.

Az egész város lázban volt. Ez már félig se tréfa, atyafiak! Mert a papokkal még csak megjárta a manipuláció! Azokban nem történt semmi kár, míg odavoltak. De az asszonyok, az egészen más! Teringette, az asszonyokkal nehezen megy az efféle!...

Szűcs János annyira elkeseredett, hogy rögtön letette a főbíró tisztét s eladván egyik kőházát, Doma Gergellyel asszonyaik után indultak. Szűcs uram kétszáz aranyat adott az oldalbordácskáért, Doma Gergely azonban csak huszonöt aranyat kínált, ha az övét hazaeresztik, százat, ha ott tartják, de örökre – úgy, hogy ő más asszonyt vehessen el. Zülfikar aga gondolkozott egy ideig, aztán szomorúan mondá:

– Csak vidd az asszonyi állatot, barátom!

Ezalatt páni félelem fogta el a kecskemétiakat. A kurucok is betörték és a dúsgazdag Végh Tamás Vica nevű hajadon leányát ragadták el egy lakodalomból, mikor ifjabb Nagy Mihállal a lötyögtetőt járta; éppen javában forgatta, mártogatta a legény, s cifrázott, aprózta, resze-riszált a leányzó, mikor felpattant az ajtó, s becsörtettek a Csuda uram huszárai. Mi lesz ebből, uram teremtőm? Az ágyasházakból húzzák ki a becses fehérnépeket maholnap! A kalgai szultán váltig üzengeté, hogy a legszebb tíz asszonyra vásik a foga. A budai törökök is minden órán jöhetnek.

Bár még akkor nem zengett a kecskeméti lányokról az a játszi nóta: »aki legény, innen hozzon menyecskét«, azért már akkor is gyönyörűek voltak. Ezt még a kőrösi legények sem tagadták.

Csöppet se csoda hát az általános kétségbeesés. Olyan volt a helyzet, mint a fekete posztóval bevont mesebeli városokban, hol a hétfejű sárkány rendre felfalja a szüzeket. Melyikre kerül a sor, ki következik most? Ez a bizonytalanság egy láthatatlan hurok volt, amelyet mindenki nyaka környékén érzett. Tízszer megrettent naponként egy-egy kerekedő porfelhőtől, s ha éjjel zúgni kezdtek a Talfája-erdő csenevész fái, abból is előrémlt a száguldó csapatok dübörgése: »Jaj, megint jönnek a portyázók!« Estende apró kezeiket összetették a nők s ájtatosan fohászzkodának a város patrónusához, Szent Miklós püspökhöz; hátha az tehetne

valamit, azzal a kacskaringós bottal, melyet a város pecsétjén bamba képpel tart egy kecskefejbe szúrva.

(Gyanakszom, hogy sub clausula benne volt ezekben az imádságokban: »ha pediglen mégis az lenne az isten rendelése – add uram, hogy inkább a Csuda huszárjai jöjjenek, mint a kutyafejű tatárok és a budai törökök«.)

MÁSODIK FEJEZET

ÚJ FEŐBÍRÓ. ÚJ KÖRNYÜLÁLLÁSOK

Az elkeseredés nőttön-nőtt. A város ügyei egyre rosszabbul néztek ki. A törvénykezés szünetelt, mióta a vásárokat eltörölték, mert nem volt honnan bírákat fogni, pedig Kecskeméten a *fogott bíróság* volt úzusban. A vásárra jött idegenekből állították össze a törvényszéket.¹ Most pedig, hogy Szúcs János a főbírói pálcát letette, nem akadt, aki utána nyúljon. Hiszen nem evett nadragulyát senki! Négyöt rendeletet kapni napjában, csupa lehetetlen kívánságokkal, s azzal a nyájas postscriptummal: »mert különben karóba húzatom kegyelmedet« (amilyen bolond világ van, meg is cselekszik).

Az emberek hangosan zúgolódtak.

– Vagy költözködjünk ki innét, vagy haljunk meg itt, de így nem élhetünk.

– Csinálni kell valamit.

– De mit? A törököt csak nem verhetjük ki az országból mi magunk, ha a császár se bírja.

Amint ekképp tanácskoznának gondterhelten a szenátorok a városházán, egyszerre csak bekiált a nyitott ablakon egy hang:

– Már én pedig azt mondom, hallja kegyelmetek, hogy nem elkergetni kell a törököt, hanem idehozni Kecskemétre.

A szenátorok mind fölnéztek:

– Ki az a vakmerő? Ki beszél odakint?

– A Lestyák szabó fia!

– Hogy mer az a mi beszédünkbe belekotyogni – méltatlankodék Zaládi Márton (s intett a hajdúnak): – Csukja be kend az ablakot.

Porosznoki Gábor fölugrott, mintha valami villamos erő lökte volna fel.

– Én pedig azt mondom, nem kell elkergetni a fiatalembert, hanem ide kell hozni, hogy meghallgassuk.

A komoly városi atyák a fejeiket csóválták, de a legtekintélyesebb szenátornak nem mertek ellentmondani, csak Ágoston Kristóf duzzogott:

– Az apja is bolond ember, a fiú is az. Egy diáktól kérjünk consiliumot? Persze van neki, mert ő már kapott.

– Mit? – tudakolta a kíváncsi Kriston Ferenc.

– Consilium abeundit, hahaha. – Kicsapták Nagyváradról. Hadd adjon tanácsot, igenis. Úgyse sok tekintélyünk van, hadd legyen még kevesebb.

¹ A fogott bírák intézményét az érdekeltség kikerülése végett szerették az elődök.

Aztán elbeszélte, hogy az apja hóbölygős; egyik kereke hiányzik. Minap a derék Brunó atya elküldte hozzá a kabátját, hogy vegye ki belőle a zsírpecsétet. Ki is vette, de úgy, hogy a pecsétes helyeket kivágta ollóval. Szegény Brunó atyát jó hogy a guta nem ütötte meg.

Pintyő Gyuri, a hajdú, lelkendezve hozta be ezalatt a Lestyák-gyereket.

Csinos, szikár kamasz volt, olyan sertehajjal, mint egy kartácsoló kefe.

– Fiam – szólt hozzá nyájasan Porosznoki –, az imént bekiáltottál valamit, ami az én fülemet megütötte. Ne resteldl bővebben kimagyarázni.

Lestyák Miska nem jött zavarba, világosan, értelmesen szötte-fonta a szavait:

– Én bizony azt gondoltam, nemzetes urak, hogy aminő viszonyok közt a mi édes szülővárosunk van, nem sokat érnek a holt fermánok, írásbeli biztosítékok, százszor többet érne egy eleven bég, vagy legalább csausz, aki köztünk lakván, igen sok apró kellemetlenséget elhárítana a fejünkről. Szabad város vagyunk, nemzetes urak, de szabadságunk láncokból van kovácsolva. Keressünk magunknak egy zsarnokot, hogy megélhessünk!

A tanácsnokok összenéztek, ámultan, megbabonázva. Ilyen szép meleg szavakat rég nem hallottak, ilyen szép érces hang még nem csengett ebben a teremben. Reggel óta ülnek itt tanácstalanul, s íme mintha váratlanul egy fáklya gyúlna ki a sötétben.

– Vivát! – kiáltá Puszta Máté. – Ez aztán okos beszéd.

– Igaza van! – mondá az ősz Pató György, ezüst menteláncát megrázva. – Tiszta búzaszemet kapart ki a polyvából.

Porosznoki Gábor felkelt helyéről, odajárult Lestyák Miskához és megveregette a vállait.

– Voksod van, fiú, ezentúl – szólt ünnepélyesen. – Üljön le kegyelmed, Lestyák Mihály uram közibünk. (Éppen volt a zöld asztalnál egy üres szék: a Szűcs Jánosé.)

A lelkesedés tört ki erre. A magyar emberek szeretik a meglepő fordulatokat, s ez az volt. A városatyák felugráltak, kezét szorítani a kamasszal. Még Ágoston Kristóf is békülékenyen dörmögte Kriston Ferenchez hajolvást:

– Csak az a kecske apja ne volna!

– Ugyan hagyja el kegyelmed – válaszolt Kriston uram kesernyén. – Hisz a város címerében is kecske mekeg.

– Jó, jó, de az apja még bocskoros tótnak jött be Kecskemétre.

– Éppen nem látszik meg a gyereken.

Valóban mindenki olvashatta egy orvosi szakközlönyben nemrég, hogy ha egy fehér ember sebét (orvosi nyelven: bőrfolytonossági hiányát) egy szerecsen bőrével toldják ki, a kis fekete bőrdarab lassanként megfehéredik a fehér emberen, és viszont a fehér bőr fekete lesz a szerecsen testén. Ez a processzus folyik századok óta a nagy magyar városokban. Egy-egy idegen család teljesen beforr a ma-

gyar testbe, sőt még a színét is fölveszi. Az öreg Lestyák szabó úgy néz ki fakó hajával, kerek fejével, mint egy ostyépka, míg Miska már tojásdad kemény arcával, melyen az agyafúrtság látszik, dióbarna szemével, vékony bajszával igazi kun, aki úgy venné ki magát e teremben, ha becsületes ruhában lenne s nem ingujjban, mint a falon függő ős szenátorok valamelyikének unokája.

Nagy lendülettel indult most meg a tanácskozás. Kimondták egy lélekkel, hogy Kecskemét ez idő szerinti politikája oda megy ki: minden áron törököt szerezni.

Majd új tárgyra tért át az »előlülő« Porosznoki:

– Hátra van még a főbírói szék betöltése. Boldog időkben jutalma ez a polgári virtusoknak. Az egész város részt vesz a választásban. De ma, midőn a főbírák egész sora mártíromságot szenvedett, egyet karóba húzatott a budai szandzsák-basa, egy a konstantinápolyi Jedikulában senyvedt el bús rabságban, egyet a kurucok szurkáltak agyon pikáikkal, a negyediknek a hitvesét rabolták el, ma, mondom, hősiecs önfeláldozás a főbírói pálca elvállalása, s egy polgártársunkat sincs jogunk választás útján odadobni a szerencsétlenség torkába. Mert kire adnák ma szavazatukat az egyesek! Arra-e, akit sokra becsülnék? Lehetséges-e, hogy nem a közbizalom, hanem a közgyűlés emelje a közügyek élére embereket? Én lehetségesnek tartom, nemzetes urak. (Zajos tetszés.)

– Igaz! Úgy van!

– Ily circumstantiák közt, miután a főbírónak a szenátorokból kell lennie, az az egy modus vivendi van, ha kegyelmetek közül önként vállalná valaki a főbírói tisztet...

Nyugtalanul indítá el tekintetét köröskörül. Templomi csönd honolt a teremben. A szenátorok meg se moccantak.

– Senki? – kérdé elboruló homlokkal. – Akkor hát a legvégső eszközhöz kell nyúl-nunk, melyet akkor rendelnek ős szokásaink, ha valakinek végzetes kimenetelű feladatot kell a szenátorok közül vállalnia. Hozza be Pintyő az ólomládát!

A hajdú egy kis ólomládikát hozott be a szomszéd benyílóból, melynek mind a négy oldalán egy-egy halálfej volt, keresztbe tett kaszákkal, kiverve.

– Itt van a tizenkét kocka – szólta Porosznoki tompán, s kigurította őket az asztal közepére, melynek zöld mezején pajkosan játszott, ugrált a beszűrődő őszi nap-sugár. – Egy fekete, tizenegy fehér! Aki a feketét húzza, az a főbíró.

A kockákat újra a ládába rakta vissza.

– De csak tizenegy szenátor van jelen – szólta közbe Kriston uram reszketeg hangon –, az egyik kocka fölösleges.

– Kivévéen, ha Lestyák uram is húz.

– Ha voksa van, húznia is kell – vélte Zaládi uram –, a jogok köpenyege kötelességekkel van megbélelve.

– Hadd húzzon! – dönték el egyértelemmel.

A Lestyák Miska szeme megcsillant, arca kigyulladt.

– Bárcsak a feketét húznám – gondolta magában.

Ezalatt a hajdúk révén kiszivárgott a künn ácsorgó tömegbe a Miska esete: hogy ültek ott a szenátorok reggel óta megdermedt ésszel, hogy jött Miska az ablak alá, s üres tereferéjük alatt mint dobta közékük a bölcsesség szikráját, mire fogta magát Porosznoki Gábor, behívatta az utcáról, és odaültette a zöldasztalhoz a város vénei közé. Hallott már valaha valaki ilyen dolgot? De iszen Porosznoki Gábor mégis derék ember, aki a bagoly csőrében is észreveszi a fényeset.

A nép élénken hullámozott az épület előtt. Néha egy-egy hang kivált a zsongásból: Éljen Lestyák Miska! Lássuk Lestyákot! Hallani akarjuk!

Fábiáné asszonyom egy nagy csoportnak magyarázta élénk mozdulatokkal, mintha köpülne:

– Megnyilatkozott az esze. Isten álmában adta tudtára, mit kelljen mondania, szegény városunkat hogyan kell a gonosz pogánytól megmenteni. Hogy miért szemelte ki az isten éppen őt, kérdezi kegyelmed, Létasiné asszonyom. Mert ő szent felsége mindig a mesteremberek gyermekeivel dolgoztat. Krisztus urunk ácsmester fia volt, ez meg egy szabómester fia. De ahol jön, ni!

A szomszéd házikóból szapora léptekkel csörtetett elő Lestyák Mátyás uram, dühösen lógatva egyik kezében a rőföt, a másikon egy búzavirágszín mentét, melyen még ott voltak a fércek.

– Hol az a kölyök, hadd ütöm agyon! – kiáltozott hevesen. – Ide jött, itt kell lennie.

– Bent van a szenátusban.

– Kicsoda? A Miska? Hát hogy ment az oda? Előlem búj el? Hanem iszen bevárom én, amíg kijön. Majd adok én annak az imposztornak. Pozdorjává töröm a gézengúzt. Odaadom neki a vasat ezelőtt egy órával, hogy melegítse meg, mert még ma haza kell vinnem ezt a mentét a halasi polgármesternek, aki deputációba mégyen abban holnap Pest megyéhez *Nógrád megyébe*.² Most aztán bekiáltok a konyhába: »Miska, hozd be már azt a vasat!« Hát se vas, se Miska. Ne pukkadjon meg aztán az ember mérgében?

Pártját fogta Miskának Katona Bálint, a szűrszabó.

– Nem lehet ám már az ilyen felnőtt legényt szabóinasnak befogni, vasalómelegítéssel kínozni.

– A saját portájáról ítélkezzék kend – vágott vissza nyersen a szabó. – Hát mit tegyek vele, ha nem való másra a sehonnai? Előbb-utóbb is felakasztják. Persze, mindig városi ügyek után hajkuráz. Majd adok én neked városi ügyeket! Kékre verem a gazembert!

– Abból ugyan semmi sem lesz! – szólt bele újra Katona Bálint, a fiú mai nagy érdemére gondolva.

– Itt süllyedjek el, ha föl nem képelem.

² Pestmegye Füleken székelt.

Katona Bálint már éppen magyarázni akarta puhább anyagban dolgozó pályatársának, hogyan jutott be Miska a szenátusba, mikor nagy robajjal megnyílt a tanácsterem ablaka, s nemzetes Porosznoki Gábor uram kihajolt:

– Tiszteletreméltó népei Kecskemét városának! – szólt a tömeghez stentori hangon, mire síri csend állt be. – Jelentem kegyelmeteknek a tanács nevében, hogy e mai naptól számítva egy évre a város főbírája törvényeink és szokásaink szerint, nemzetes, tiszteletreméltó és vitézlő Lestyák Mihály uram lett.

A meglepetés fölszisszenése nyisszant végig a tömött csoportokon. Az első száz hahotára nyílt talán: »hahaha«, »Lestyák Mihály, hehehe!« Az első hang tán még így indult, de egy másik hanggal találkozott útközben, egy, meglehet szokásból, elszabadult »éljen«-nel, minélfogva részint elakadt, megtompult, részint éljenné hegyesedett ki. És utána a sok száz meg száz hang mind-mind éljennek csatlakozott a kidomborodó, az uralmat magához ragadott első éljenhez, nagy széles és hőmpölygő kiáltássá dagadva a levegőben... Ám ha az első »éljen« szerényebb és az első »hahaha« frissebb, akkor az éljen szakadt volna ketté, és most a fellegverő ordítás úgy hangzanék, mint a mélységes pokol kacaja: hahaha, hihihí. A »pigra massa« minél nagyobb, vaskosabb, annál könnyebb, mint egy lágy pehely, melyet az első fuvallat visz, visz a magasba, hemperget, himbál jobbra-balra.

A harsogó éljenzésekre az utcák önteni kezdték a népeket. Mindenünnen kíváncsiak rohantak elő. Némelyek csákyákkal, vizes vödörrel: »Hol a tűz?« vagy pedig efféle kérdésekkel: »mi az? mi történt?«

A városház kapuja megnyílt, s a szenátorok kettesével jöttek, közbül Lestyák Mihály.

– Jön! Jön! – Rémitő tolongás támadt. Mindenki hozzá akart férközni.

Kevélyen, méltóságteljesen lépdelt, mintha nem is a régi lenne. A fiatalság pírja égett arcán, szemeit mosolyogva hordozta meg a tömeg közt, ahogy illik a szerencse fiához. Két oldalt egy-egy hajdú aprózott mellette, magasra emelt pálcával, miként a római konzulok liktorai. Ez volt a hatalom külső jelvénye Kecskeméten.

De rá is fért nemzetes bíró uramra – mert egy kicsit furcsán festett az ezüst gombos dolmányú tekintélyes szenátorok közt egy huszonkét éves suhanc, vedlett mellényben, ingujjban. Vagy hogy ezért volt ez érdekes látnivaló, amelyre ujjongásban tört ki a nép.

Az öreg Lestyák hol elhalványodott, hol bíborvörös lett.

– Istenem, istenem, álmodom-e? – és megdörzsölte apró szürke szemeit, vagy hogy talán az előszívárgó könnycseppeket törülte el. – Fogjon meg szomszéd!

Csakugyan összeesett volna, ha Katona Bálint fel nem tartja.

– No, most náspángolja már el kegyelmed a város főbíróját, ha olyan nagy potentát!

Nem felelt semmit, kezeiből erőtlenül hullott ki a rőf, szemeit behunyta, de a sötétben megérezte a főbíró közeledését, egyszerre hozzá ugrott, mint egy hörcsög

és ráteríté a vasalatlan új mentét, melyen még a fehér cérnák, meg a krétavonalak is rajta voltak.

A tömeg ezt is élénk, zsibbasztó tetszésrivalgással fogadta, csak Katona Bálint kurjantott fel tréfásan:

– Hollá, Mátyás bácsi! Miben megy most már a halasi polgármester Fülekre?

Az öreg szabó dölyfösen felelte:

– Menjen ökelme szúrben. Kis ember ő arra, hogy én varrjak neki mentéket.

S ezzel, mint egy öklelőző bika, utat vert magának a csoportosuláson, rohant egyenest haza, a házikója előtti kis kertbe, hol egy nagy körtefa lógatta kívánatosan rozsdapiros gyümölcsseit; az alátámasztott hatalmas ágak kifelé csüngtek az útra.

Mint az evet, oly gyorsan mászott fel egész a koronáig, s eszeveszetten elkezdte rázni a felső gallyakat. A fölséges zamatú körték, az ő féltett kincsei, sűrűn potyogtak a tömeg közé, »cup, cup«. Gyerekek, asszonyok összeröföntek, és a gyümölcsre vetették magukat, mint mikor koronázáskor aranyakat hány szét a tárnokmester. Meglett férfiak is lehajoltak a guruló körték után.

– Egyetek, lakmározzatok! – rikácsolta az öreg, s rázta szilajan, egyre rázta a vén fát, míg csak egyetlen körte volt rajta.

...Így tartotta meg a fia installációját.

HARMADIK FEJEZET

KÜLÖNÖS KÉSZÜLŐDÉSEK. ÁGOSTON KRISTÓF KÖVETSÉGE

A főbíró-választás első mámorát kialudták. Másnap, harmadnap kihűlt a közönség. »Mégiscsak bolondság volt«, mondogatták. »Valóságos farsangi tréfa!«

– Nevetségessé teszik a várost! – hánytorgatták némelyek.

– A szenátorok fifikája, hogy a saját bőrüket téli pihenésre eltehessék.

Itt-ott kipattant a bosszúság, elszólta magát az irigység, rügyet eresztett egy-egy elejtett megjegyzésben az elégedetlenség. De a külső hatalmasságok siettek elismerni az új főbíró. Zülfikar aga nyájas levelet írt neki a »jól őrzött Szolnok várából«, hogy egy nemes cselekedettel kezdhetné meg hivatalát, ha kiváltaná a nála lévő két szerzetest. Csuda uram négy szekér kenyeret kért tőle elég barátságos hangon. Csak a budai kajmakám megbízott embere Halil effendi, aki oda jött Kecskemétre adóügyeket rendezni, orrolta meg a városházán, hogy egy szakálltalan ifjonccal eresztik össze tanácskozni, mire a főbíró sarkon fordult, becsapta rá az ajtót, melyen egy pár perc múlva Pintyő hajdú nyitott be, egy vén kecskebakot vezetve kötélén.

– Mit akarsz itt ezzel az oktalan állattal, te hitetlen kutya?

– A főbíró uram parancsából hoztam, hogy ezzel tanácskozzék az úr, mert ennek van szakálla.

Tetszett Kecskeméten a »tromf«, s Miska javára billent a serpenyő.

– Ember lesz belőle! Nem hagy magával packázni. Jól megleckéztette az effendit. Még ilyen főbíránk sem volt!

Nagy figyelemmel kísérték azontúl: mi lesz belőle. De jutott is minden napra egy kis csemege a közvéleménynek.

Beszélték, hogy a főbíró magához hívatta a »finom kalapácsú« Balogh Jánost és a Brassóból ide szakadt híres ötvöst, Walter Vencel uramat: készítsenek egy karikás ostort, melynek színaranyból legyen a nyele, kirakva topázzal, smaragddal és más szintjászó drágakövekkel, valamint egy filigrán fokost, ugyancsak aranyból a nyelét, ezüstből a baltáját. Éjnek a napot ne nézzék, hanem megfordítva. Egy vagyonba kerül a két ékes szerszám.

(Hát van a városnak az effélékre pénze?)

A következő vasárnap a bíró és két szenátor bejárták a boltokat és mind megvették a nemzeti színű pántlikát, aztán kihajtottak a város négy lován a Szikrára.

Szikra a Kecskemét Szaharája. Egy tenger, homokból. Azóta már megfogták a faültető unokák, akkor még szabad volt a homok, s futott, vándorolt, hömpölygött a végtelenbe megszakadozott hullámokban, tetszése szerint.

Köröskörül végtelen darabon sem víz, sem növény; a nap lilium-színekben szórja verőfényét a milliárd apró homokszemekre, melyek mozognak, hömpölyögnek szemképráztató gyorsaságban, mintha ezer meg ezer láthatatlan seprő dolgozna szüntelen, vagy hogy csak a napsugár mozog és ugrándoz rajtuk. Állatnak, élő teremtnak semmi nyoma. Ez a föld nem lehet szülője még egy picinyke ürgének sem. Mert ez a föld csak átutazóban van. Itt nem lehet odahaza senki, ahol maga a föld sincs odahaza. Egy ürge is szereti, ha lyukát elhagyja, hogy visszatalálhasson rá... Ej, ki próbálna itt megjelölni ha csak egyetlen porhanyó dombot, amelyekre holnap rátalál? A buckák odább sietnek, mint a nyugtalan utas. Fölszlanak, futnak és alakulnak...

Mély halotti csönd van. Csak néha csattan egyet fent a légben a villás fecske, mely nem áttal erre röpködni. Messze, nagyon messze egy-egy vadkacsapár hápog. Ott valahol nádas van. Majd bölömbika huhhant erős, durva hangján.

A nap ha kél, egy homokbuckából kapaszkodik fel, a lehajló égről lehunytakor megint egy homokbuckába pottyán be. Egy fénylő vándorló homokbuckának látszik a nap is, melynek arany porzója szétfreccseg a magasból a szürke-barnás, egyszínű világ fölött.

Soká, soká kell menni, míg végre feltör az ajkon önkéntelenül az örömkialtás: fű, fű! Most már nem messze lehet a víz sem. Törpe füzek között kanyarog a regényes Tisza, a mi édes vizű folyamunk. Balról kis viskó fehérlik, a pusztabíró lakása. Dús legelők területnek el mögötte, zúgó nádasokkal. Amott egy cserény, szemben vele megbarnult szárnyék, ahová a gulyák, ménesek jutnak »fedetlen« hajlék alá.

A főbíró érdekelte a puszták élete; sorba nézegetett mindent. Aztán meghagyta a gulyásoknak, csikósoknak, hogy mához négy hétre virradóra száz lombos szarvú fehér ökör legyen a városháza előtt és ötven szilaj csikó, a legszebb hibátlan ötven a ménesből, nemzeti pántlikával befont sörénnyel; nemzeti szalagok csüggjenek le az ökrök szarváról is.

Ez az intézkedés sem maradt titokban, mihelyt hazaértek a várostartó urak, s ha lettek volna már akkor újságlapok Kecskeméten, entrefiletben ritkított betűkből hozta volna a felelős szerkesztő. Így csak a boros kancsók mellett találhatták a cívisek:

– Arany karikás, arany fokok, nemzeti pántlikás ökrök és csikók! Talán ide szegődik a király fia a nemes városhoz számadó-bojtárnak.

De még nagyobb lett a csodálkozás másnap, mikor Pintyő Gyurka nagy dobszó mellett kihirdette a főbb utcákon penecilus-hangján:

– Drum! Brum! Adatik tudtára azoknak, akiket illet!

Itt rendesen pauzát szokott tartani a dobverő Gyurka, s lehajtá céklaalakú fejét féloldalt, mint egy bús lúd, de olyan ügyesen, hogy a szája a dolmány belső zsebében levő lapos butykos csücséhez ért, s jót húzván belőle, átnedvesedett gégevel, mennydörögve folytatá a főbenjáró részt:

– Miszerint aki a török császár felesége akar lenni, vasárnapig a nemzetes főbíró uramnál jelentkezék.

Bezeg lett erre izgás-mozgás, nevetgélés Kecskeméten.

– Megbolondult a főbíró, vagy mi?

– Éretlen gyerek! – dohogtak sokan.

A bennfentesek, akik tudták, mi a cél, kétkedő mosollyal rázták a fejüket: »Nem léssen foganatja.«

A hívők ellenben csodálkoznak és örültek a kitüntetés fölött: mert mégiscsak szép az, hogy a török császár Kecskemétről házasodik. Jó ízlése van öfelségének. (No, most beszélj már Nagykőrös!)

Leányok és férjhezmenő özvegy menyecskék szörnyűködve beszéltek meg az érdekes újságot. Csúfolódtak, évelődtek egymással csintalan beszédekkel öt napig a kutaknál, a kender-tillónál, és ahol összejöttek.

A főbíróék terve, mint a csigabiga, egyre kijebb nyújtogatta a szarvacskáit. Híre jött, hogy a szultán, IV. Mahomet, Budára érkezik, azt is beszéltek széltében, neki viszik a száz ökröt és ötven csikót arany karikással, arany fokossal, és az ajánlkozó fehér népekből neki választják ajándéku a szenátorok a négy legszebbet.

– Csak négyet? – vihogott fel pajkosan a lekvárfőzésnél a szép Inokai Pálné – szegény török császár!

– Hátha még azt tudnád, Borcsa húgom – magyarázta Tóth Máté –, hogy otthon háromszázhatvanhat felesége van még.

– Sok dolga lehet, lelkem bátyám – vág közbe a harmateszű, szöske Ugi Györgyné –, amíg reggelenként elpáholja őket.

– Bolond vagy, fiacskám; nem veri az a feleségeit, mint téged Ugi uram, nem is látja őket: azért van háromszázhatvanhat, hogy minden napra jusson egy.

(S pajkosan csettentett őkelme a nyelvével.)

Éles asszonyi ész, az Ágoston Katáé, nyomban felfedezte a sok feleség közt a legszerencsétlenebbet.

– Hát annak mi jut szegénynek, aki februárius huszonkilencedikén van sorban, olyan esztendőben, mikor a februáriusnak huszonnyolc a napja?

Ezt bizony nem tudta megmondani Tóth Máté sem, dohogott valamit, hogy »másforma kalendáriom van a töröknél«, de ez nem gátolta, hogy meg ne induljon a pityergésig menő szánakozás a háromszázhatvanhatodik asszony felett (oh, szegény, boldogtalan lélek). Majd a kíváncsiság kerekedett felül, kinek lesz vajon szeme ajánlkozni? Ámbár nem volna bolondság, ha kitudódnék, melyik hát az a négy legszebb rózsa a kecskeméti virágos kertben? Kiket választana a magisztrátus?

Titokban sok hiú szívet, tudom, csiklandozott ingerlő gondolat. De a szemérem azt mondta: »csitt!«

Meg is nyúlt a főbíró ábrázata mihamar. Egész vasárnapig egyetlen halacska sem akadt a horgon.

Azaz, hogy ott járt Fábiánné asszonyom, kifestett szemöldökkel, ropogós szoknyában.

– Találja el, főbíró uram, miért jöttem? – szólt hamiskásan kacsintva.

– Talán adót jött fizetni?

– Ugyan menjen.

S csipkés szélű kendőjével kacéran suhintott Lestyák felé.

– Talán panaszkodni jött valakire?

– Nem!

– Talán a papoknak gyűjtöget? – folytató a főbíró csípősen.

Fábiánné búsan szegte le fejét és elhalóan nyögte:

– Ha ki nem találja, hiába mondanám.

Volt a hangjában valami fájdalmas lemondás, valami szívet facsaró melankólia.

– Micsoda! Csak tán nem ajánlkozni jött?

– Özvegy vagyok – mondá szemérmatosan.

– Indoknak indok. Hm!

– A városért teszem – folytató fülig pirulva.

– De hát mit szól ehhez Brunó atya és Litkei páter – morgott a főbíró félig bosszúsan, félig nevetve –, akik kegyelmedet már majdnem szentté tették?

– Misét szolgáltatok a lelkeért. Lelkem az egyházé marad továbbra is, testemet fölládozom a városomért.

– Szép, szép! Majd följegyzem a nevét.

Még egy pár pocsék kofa jelentkezett ezenkívül is. Nagy Panna a ceglédi utcáról, özvegy Kemenesné, Bán Mária. Egy párt ki is kergetett a szobájából a főbíró. »Ejnye, takarodsz innen, te deszka, ki az ördögnek kellenél te?«

Egy szeplős leánynak ezt mondta haragosan:

– Nincs neked otthon tükröd?

– Nincs, nemzetes főbíró uram.

– No hát eredj, fiam, keress valahol egy dézsa vizet, nézd meg magad benne, s gyere vissza, ha van lelked.

Mind e részletek nagy derűtséget keltettek a jól értesült körökben. Másnap, hétfőn, tanácsülés lévén, magok a szenátorok sem sajnáltak megereszteni egy kis csípősséget a sikertelen vállalkozás felett.

– Nos hát, van-e már a kalitban valaki?

– Egy se alkalmas – felelte Lestyák bosszúsan.

Porosznoki Gábor uram kedélyesen köhécselt.

– Elszámítottuk magunkat. Könnyebb volna a császárnak négy anyát találni Kecskeméten, mint négy odaliskot.

– Én megtalálom a négy odaliskot is – szolt a főbíró határozottan.

Makacs és hajthatatlan volt abban, amit egyszer eszébe vett.

– Bokréta nélkül nem mehetünk.

S ezzel odatolta a szenátoroknak a budai szandzsák-pasa bizalmas levelét, aki tudakozódására: milyen ajándék volna a fölséges szultánnak illendő, azt felelte keleti homályossággal:

»Vigyetek neki lovat, fegyvert, pecsenyét és virágot!«

Meg kell lenni a virágnak, punktum.

Hiszen persze nem ajánlkozott eddig senki, mert nem volt még kiteve semmi csalétek. A török szultán ugyan nem az!

Ki rajong a török szultánért? Ha még valami tisztai gazdag deli molnár lenne, csinos testhez álló csukaszín dolmányban, hetyke rámás csizmákban, és ha hites feleséget keresne. De a török szultán! Akiről csak annyit tud a mifelénk való fehérlép, hogy a basák basája; s a basáról csak annyit tud: »török basa, nagy a hasa«.

Hiszen a veréb se lépne be a törbe, a fehér lószörből sodrott karikákba, ha nem volnának a szalma közt megszórva pirosuló búzamaggal. Hiszen a kis egér se menne be a csapdába, ha nem fehérlenék ott ingerlőn csalogatón a fehér hájdarabka.

Ki kell a csalétket tenni a kecskeméti leányoknak is.

S mi lehet az a csalétek? Hát én istenem, ugyan mi más, mint a – ruha. *Gyöngyök, szalagok, csipkék.* Ez is egy szentháromság, de a pokol szentháromsága. A Belzebubtól kezdve minden ördög bennük suhog, csörög; kiáltja az egyik: »gyere nézz meg«, biztatja a másik: »próbájl fel engem!«, susogja a harmadik: »kárhozz el értem!«

Lestyák Mihály ahhoz értő asszonyokat küldött szét, kit Szegedre, kit Budára a török kereskedőkhöz, vegyék össze a legszebb selyem-brokát szöveteket. Arany, ezüst virágokkal átvert posztókat, finom blond-csipkéket, rubintos csercséket, vakító násfákat drága fityegőkkel. De el ne felejtsék kegyelmetek asszonynéném a kösöntyüket sem. Jól megválogassák, mindent szem nem látta, fül nem hallotta pompában. Úgy legyen az eszük igazítva, mintha négy herceglány bálba készülődnék, s nekik kellene a portéka.

Maga az öreg Lestyák sem pihent; szekérre ült a fia megbízásából, bejárni a szomszédos nagyúri familiákat; a Vayakat, Fáyakat és a Báriusokat, akiknek ő dolgozott (mert messze földön híres, remeklő szabó volt), hogy kölcsön kérje tőlük városi közcélra (hisz ők is mindnyájan birtokosok Kecskeméten) a ruhavarró frájjaikat.

Mindenütt kegyesek voltak az úrasszonyok, »a város patronái«. Mátyás mester egy szekér frajlával érkezhetett haza.

Mikor nagy ládákban a portéka megérkezett, minden bámulatra méltó volt, megindult Lestyák Mátyás felügyelete alatt a lázas tevékenység éjjel-nappal. Csattogtak-kopogtak az ollók, gyűszűk, csillogtak-villogtak a tűk, s apránként alakot kezdének ölteni a sok szögletes bársony- és selyemdarabkák. Ez itt egy kacabáj, az ott egy rokolya. Ahol meg a pruszlik. (Oh, be felséges kis jószág!) Amabból a fehér csipkéből ingváll formálódik; olyan lesz, mint a hab. Hát ez a tarajos bolondság ezer apró aranykarikából összetűzve? Az a főkötő. Mert a négy virágból hajdon lesz kettő, menyecske a másik kettő. Mondani sem kell tán, hogy mennyi leány és asszony van, az mind ezekről a csodaruhákról beszélt nappal s álmodott éjjel.

Ilyen szép kerékvágásban lett volna már minden, ha tisztelendő Brunó gvárdián és Litkei páter bele nem okvetetlenkednek.

Ezeknek sehogyan sem tetszett a terv, hogy Kecskeméten török hatóság legyen, hacsak egyetlen csausz is, és azt a város maga kérje.

– Aki Jehova embere, ne kacérkodjék Allahal. Mert a csélcsap szolgát az egyik Úr eltaszítja magától, és a másik Úr föl nem veszi magához. Legyetek résen, Kecskemét istenfélő lakosai!

Fenekedtek, átkozódtak, lázító beszédeket tartottak az új főbíró ellen, ki a törökkel trafikál, neki akarván odajátszani szent Miklós püspök városát, aki elviszi szüzeinket, eladja lelki üdvösségünket.

Jó száraz tapló a magyar szív; minden szikra fogja. Mindig több-több ember bőszült meg. A következő vasárnap nyugtalan csoportok verődtek össze a szent prédikáció után a városháza előtt, fenyegető kézmozdulatokkal kiáltozva:

– Le a főbíróval! Le a szenátorokkal!

Kivált a katolikusok voltak erősen irritálva. A lutheránusok, kiknek magvető elei több mint száz év előtt jöttek be ide Csehországból, és a Tolnárról ideszakadt kálomisták, kik ez időben egy csomóban elkülönözve laktak a temetőutcában, még tán szerették is egy kicsit a protestáns erdélyi fejedelmekkel pajtáskodó kontyosokat. A protestánsok előtt csak olyan furcsának látszik a turbán, mint a tiara.

Porosznoki és Ágoston uraimék izgatottan rontottak be a főbíróhoz:

– Nagy baj van. A nép háborog alatt. Nem hallja kegyelmed?

– De hallom – felelte közömbösen.

– Quid tunc? Letegyünk a tervünkről?

Miska gúnyosan nézett a szemök közé.

– Az a kérdés, rosszabb lett-e, mióta a gvárdián ellenzi?

– Nem lett rosszabb – szólta Porosznoki –, de az eshetőségekkel számolnunk kell. Két hét alatt a két páter, kiknek nagy befolyása van a népre, kaszára, baltára kaptatja a népet ellenünk.

– Az a kérdés, mi intézzük-e Kecskemét sorsát, vagy az utca? Én azt gondolom, mi intézzük. Úgy lesz hát elintézve, amint elhatároztuk.

Annyi eréllyel, olyan keményen mondta ki e szavakat a fiatal főbíró, hogy még a vasjellelű Porosznokinak is imponált, csak Ágoston Kristóf szeretett volna szurkálózni.

– A makacsság nem mindig eszélyesség, főbíró uram. A baj megvan; az ellen tenni kell valamit, míg a nyakunkra nem nő.

– Hát iszen teszünk is. Kegyelmed egy félóra múlva lóra ül.

– Én?

– Titkos követségben megy, fontos ügyben.

– Hova?

– Üljenek le, nemzetes urak, de lakat a szájukra, mert aki elárulja, amit mondok, bűnperbe vonatom.

– Úgy beszél, mint egy diktátor – morgott a beteges Zaládi.

Ezalatt ugyanis egyenkint beszállingóztak az előljárók, kikelt arcokkal, halaványan: némelyiknek a rémület rítt ki szemeiből.

– Halljuk! Halljuk!

– Ágoston uram a kuruc sereget keresi fel, nevezetesen Csuda Istvánt.

– Azt a tolvajt? No iszen, majd adok én annak, csak kerüljön a szemem elé.

– Nem igen fogja azt bántani, hanem inkább nyájas parolaszó mellett megalkuszik vele, mennyiért volna hajlandó még egyszer elrabolni a gvárdiánt és Litkei pátert – de mindjárt ám. Erre a két emberre nincs egy ideig szükségünk.

A városatyák komoly ábrázata mosolyra derült; nem volt már sápadt egyik sem. Porosznoki uram vígan csapott tenyerével homlokára.

– No, ez sem jutott volna eszembe. Helyes, okos! Kegyelmed született diplomata.

– A kényszerűség jó tanító, jobb néha a tapasztalásnál. A papok ellen nincs hatalmunk, sem el nem fogathatjuk őket, sem el nem tilthatjuk a szószéktől. Egyetlen szer van csak: Csuda István.

– Mennyit ígérhetek? – kérdé jókedvvel a kifelé induló Ágoston.

– Olcsón megcsinálhatja, mert nincs most semmi dolga, azonfelül belevág a szakmájába. Ígérje a felét annak, amit kér.

Egy félóra múlva már ott verte a port az Ágoston pej kancája a ceglédi úton, s harmadnap este a jámbor szerzeteseket megkötözve vitték Csudáék éppen arra... Ily foganatos volt az Ágoston Kristóf uram titkos követsége, melyet aztán holta napjáig nem győzött emlegetni nagy előszeretettel, mindig csillogóbban, regényesebben, aggastyán korában hetyke dicsekvéssel: »Hej, mikor én még plenipotenciás követ voltam a Thököly uram őfelsége udvaránál!«

NEGYEDIK FEJEZET

NÉGY REZEDASZÁLLAL ELINDULNAK VALA

A papokat elvitték – a kecskeméti népforradalom elaludt, s közeledett a nevezetes nap, mikor Budára indulnak az ajándékokkal – török császár elé.

A ruhák elkészültek, s az utolsó három napon kítették a városházán közszemlére. No, volt ott búcsújárás!

Pintyő hajdú őrizte a nagy asztalt, melyen ki voltak ingerlőn terítve. Úgy állt ott a vén Gyurka, mint egy kerub, a lángpallos helyett fölemelt mogyorófa pálcával.

Olyan szép volt az a sok »csiri-csári«, hogy még ő is elandalodott rajtok.

– Nagy segítség az ilyen rongy asszonyábrázatnak!

A csinosabb nőszemélyeket meg biztatta némelykor; ez is a tisztéhez tartozott.

– Ugyan próbálja fel galambom, ott a másik szobában.

És ki állott volna ellent? Volt-e szív, amelyik meg nem dobbant, tekintet, amelyik ott nem veszett? Az ezeregyéj minden ragyogása semmi se.

Hány lányka topogott körül félénken, mint az őzike, elindítá szemeit szendén, de azok csakhamar kitágultak és világolni kezdtek, mint két lobogó mécs, lassú remegés fogta el tagjait, halántéka lüktetett, s ilyenkor rászólt a hajdú: »Próbáld fel, húgocskám!« Biz az felpróbálta, még ha belehalt volna is.

És jaj, aki egyszer felpróbálta! Két frájj font a hajába pompás szalagokat, derekát befűzték karcsúra, arra adták fel a gyönyörűséges ingvált, a pruszlikot, a meggy-színű selyemszoknyát, hímzett ezüst félholdakkal, hát még a piros karmazsin csizmát a lábára, hát még a násfát, a szemvakító kincseket. »Uccu lelkem, most nézd meg magad!«

Erre aztán elhozták elébe a tükröt, amire az főliskoltott az örömtől; egy mesebeli tündért látva benne.

S mikor nézné magát vágytól pihegve, ziháló mellel, a hiúságnak édes éhségével, eléje áll ismét a kerub:

– No, de elég volt, vetkezz le már – vagy pedig ha tetszik, járj örökké ilyen ruhában.

Ugyan melyiknek van ereje azt mondani: »Kacaglak benneteket«, kikapcsolni az ígésző mellénykét, leoldozni a bámulatot szoknyácskákat, lehúzni a hetyke karmazsin csizmát, leszededetni a tündöklő ékszereket és belebújni ismét régi, ütött-kopott motyóiba?

Mind meg akarta próbálni – egyik sem vetette le szívesen.

Még élemedettebb nőszemélyeket is majd kilelt a hideg; szerettek volna mérközni – biz isten olyanok, akiket Szegeden megégetnének.

Végre is be kellett hozni a tilalmat. Csak a szépek, árvák és szegények próbálhatták fel a ruháikat. Olyanok, akik *jöhetnek*.

Pintyő bácsi nagyra vitte: ő határozta meg ki a szép. – Párisnak csak egy aranyalmája volt, neki egy kosárral! Keresték is a protekcióját ígöző mosolyokkal, sonkával, kaláccsal, s egy boroskansó is került innen-onnan. Mert nagy hivatal volt az. Úgyszólván csak később tudódott ki, mikor még tíz-húsz év múlva is rangot adott az asszonyoknak, ha elmondhatták: »Nem a gólya költött engem; rajta volt az én testemen is a *Lestyákék ruhája*«. Valóságos közmondás lett belőle.

Hát még akkor mindjárt melegében, képzelhetni, nem lehetett közömbös, kin volt, kin nem volt a ruha; ki találtatott hivatalosan szépnek, s ki »alkalmatlannak«. Sok égő, keserves könny omlott ezért.

Nem akarom vádolni hivatali visszaéléssel az öreget, sem hogy megvesztegette magát (nehéz volna azt most kétszáz év után bizonyítani), de tény, ami tény, sok tapintatlanságot csinált. Ott van például a cigányleány esete.

Bejött a kis kormos, rongyokban, mezítláb, kócosan, meglegeltette nagy szemeit a kincseken, és a szája nyitva maradt, és a nyitott szájából, mint fényes keleti gyöngyök, fehérlettek ki a fogai. (Az a vén mamlasz észre sem vette.)

Egész gyermek volt még, nyúlánk bár, de erőteljes. Sokáig settenkedett, habozott, míg végre megszólította a hajdút:

– Hát nekem szabad-e?

Gyuri bácsi nagyot fújt előbb, majd méltatlankodva mordult rá:

– Minek a béka lábára patkó? Eredj a pokolba!

Mintha mindenik szó egy felhő lett volna, s a leány arcára, homlokára ereszkednék, olyan szomorú lett. Még ezt a vadon nőtt mókust is megbabonázta a pipere. Elfordult, könnyezett, és a könnyeket a könyökével törölgette.

Szerencse – vagy tán nem szerencse – éppen bent volt a főbíró és megfigyelte bánatát. Kezével megérintette a vállát. Ijedten rezzent fel.

– Válassz a ruhák közül, öltözz fel!

Habozva nézett fel rá.

– Az nem engedi! (Pintyőre mutatott a megrándított félvállával.)

– De ha én engedem, a város főbírája.

Ránézett a könnyein keresztül nevetve.

– Te parancsolnál itt? Igazán?

– Pintyő – szólt a főbíró mosolyogva –, vigye be a kis leány után a legszebb ruhát. Lássuk, mit lehet belőle csinálni.

Meg is láthatták azt negyedóra múlva. Mikor kilépett az öltöző szobából kimosakodva, felöltözve, a csodálkozás moraja hangzott.

Álom játéka-e vagy élőlény? Olyan volt, mint egy vakító szépségű királyleány. A cseresznyeszín selyempruszlik tündér idomokat engedett sejtetni, a rokolya kecsesen kígyózott le a bokáig. Ajka túltett pirosságával a rubintos násfáján, kondor fekete varkocsa addig szalad rajta lefelé, míg csak valamit talált belőle.

– Kinek a lánya vagy? – kérde a főbíró elragadtatva.

– Az öreg Bürüé, aki a »Nyalka halásznál« szokott muzsikálni. (A »Nyalka halás« hírhedett csárda volt a tiszaparti tanyák között.)

– Mi a neved?

– Cinna.

– Velünk jössz Budára?

Vállat vont egykedvűen.

– Akkor tied marad a ruha.

– Megyek.

Így került elő a bokréta legszebb virágszála. A többi is könnyen. Csak ki kellett válogatni hozzá a sokból a legillőbb harmat. A lenhajú Bari Máriát ibolya szemével, ringó derekával, a délceg, magas Katona Magdolnát és a begyes, gömbölyű Pál Ágnest, csattanós piros arcával, feslő mályvarózsát. – Nem csókolt soha külfönbeket a szultán, s nem énekelt még ezeknél szebbeket Firduzi!

Indulhattak most már.

Vasárnap beállított a gulya, száz villás ökör, mindenik csinos vaskolomppal, pántlikás szarvval, beállított a ménes, ötven nyúlánk csikó, mindenik kis ezüst csendgövel. Felültek kettesével két szekérra a leányok, azaz hogy menyecske belőlük kettő; a *leghamisabb* két menyecske – mert csak annak adják ki magukat.

Majd fölkászmalódtak molnár-kék ezüstcsattos köpenyeikben szenátor uraimék a fűrheces kocsikra. Az elsőbe a főbíró, Kriston Ferencsel, a kocsis-ülésen befelé fordulva Inokai József. Egyik a ménest viszi, másik a gulyát. Ágoston uram, aki a másik kocsin ül, követi voltából hirtelen virágkertésznek vedlett alá – ilyen a politika!... Porosznoki Gábor a fegyvert viszi gyönyörű selyemtokban. A hatodik városházbeli, a kis púpos Imecs György, rosszul fest, de jól beszél törökül, tatárul; ennél fogva őt viszik »kenő embernek«.

Az összegyűlt népek éljen riadása felhangzik; az itthon maradt asszonyok sietnek lekaptatni fejükről kendőiket, hogy lobogtathassák; a kocsisok megindítják lovaikat, a csikósok megcserdítik a karikást, s megindul a fényes menet, muzsikaszó mellett, mert a száz ökör kolompja kong-bong, az ötven csikó csengője csilingel...

Az út egyhangú, le sem írjuk. Az alföldön minden egyforma. A helységek, a városok, a határaik. A délibábos róna, melynek csak a mennybolt lehajlása vet véget, a tompa szürke talaj, melyből lila tónusokat csal ki a bágyadt őszi napsugár, egy mindenütt. Egyik határ úgy hasonlít a másik határhoz, mint egy rőf posztó a másikhoz, ha egy végből vannak. Imitt-amott felbukkan egy-egy fanélküli magá-

nyos tanya, fehér házikó, kútgém. A községek végén kipeckelt szárnyaikkal a szélmalomok – úgy tűnnek fel az utasnak, mintha az előbbi faluból valók volnának.

Igazán mulatságos, hogy még a nagy alföldi városok is milyen egyformák valának. Mindeniknek volt egy olyan dolga, amivel dicsekedett. Debrecen a kollegiumával, Szeged a Mátyás-templommal, Kecskemét a Szent Miklós-toronnyal, melyen rajta volt jó pajtáságban a kálvinista kakas, a lutheránus csillog és katolikus kereszt; mindenik tudott felmutatni egy elhíresedett élelmicikket, Debrecen a kolbászt, Kecskemét az almát, Szeged a paprikát. (Egyformán fejlődtek azóta is, mindenik megmutatván, mennyi telik tőle ész dolgában: Debrecennek Csokonai Vitéz Mihályja támadt, Szegednek Dugonics Andrása, Kecskemétnek Katona Józsefe.)

Hőseink tehát mentek-mendegéltek, míg végre ott találták magukat a nagy hangyabolyban, Budavárban – hol legott dologhoz kellett látni, ahogy kinek-kinek ki volt osztva.

Az első szerep a »kenő emberé«, aki csak annyiban különbözik a kenő asszonytól, hogy nem zsírral kenegeti ki a csömört az emberekből, hanem aranyakkal. Őneki kellett lótni-futni Ponciustól Pilátusig, ügyeskedni s »érvelni«, hogy az audienca meglegyen.

A padisah szerdán ereszté fényes ábrázata elé Kecskemétet.

ÖTÖDIK FEJEZET

A CSÁSZÁR ELŐTT. AZ ÉGI MÉRNÖK

Nagy díszben jelentek meg ökelmeik, panyókásan, kardosan. Lestyák Mihály uram csinos, deli leventét mutatott.

Ő tartotta a szónoklatot, lefestvén Kecskemét szomorú állapotát oly híven, oly szépen, hogy a négy mögötte álló szenátor könnyekre fakadt. (Imecs uramat már tegnap küldték haza.) A beszéd sok ékes szóvirág után oda konkludált, hogy azon esedezéssel borulnak le a leghatalmasabb trón urának lábaihoz, adna Kecskemétnek egy állandóan ott lakó pasát, vagy csauszt vagy akármit, ha csak akkora lesz is, mint a kis ujjam, hogy őket a portyázóktól megmentse. Már pusztán az a tény, hogy a fölséges szultánnak egy emberét tudják ott, megmenti a város békéjét, egzisztenciáját.

Majd egy rétori fordulattal, lendületteljesen ecsetelé, milyen jó dolga lesz ott annak a csausznak; kőházat építenek neki, megbecsülik, kiszolgálják, tenyerükből édes mézzel etetik stb.

Most a budai pasa tolmácsa, Nazur bég, fordítá le az orációt a szultánnak, ki szenvtelen arccal, nagy életuntsággal hallgatta ezeket. Egyébként igen jóképű, rokonszenves alak volt, körülbelül negyvenéves. Nagy ritkán bólintott gyengén a fejével.

Ibrahim pasa, a budai vezér ott állt összefont kezekkel a szultán mellett, s feszült várakozás leskelődött vérbe borult kis szemeiben, mintha mondaná:

– A beszédet már hallottuk, lássuk most az érveket.

Rögtön következtek.

Porosznoki Gábor előlépett, felnyitván az almazöldszínű selyem tokot, melyet maga előtt tartott, kivette abból a remekművű arany karikást és a fokost, aztán letette a szultán előtt levő zsámolyra mind a kettőt.

– Lábadhoz tesszük ím, fölséges császár, Kecskemét fegyvereit.

A szultán lehajolt, fölvette a karikást és nézegette egy kicsinyég. Majd Ibrahim pasával váltott halkán néhány szót.

Ezalatt éppen kiköszörülte a torkát, tiszteletteljes krákogással Inokai szenátor uram, s ekképpen darált:

– Vitéz katonáidnak egy kis pecsenyét hoztunk, nagy szultánok legnagyobbika! Legyen kegyes fölséged megtekinteni az ablaknál.

Nazur bég gépiesen tolmácsolta, és a szultán kedvetlenül kelt fel a szófárról, hogy az ablakhoz lépjen, ahonnan láthatók voltak a pompás tinók és csikók, melyekhez Kriston Ferenc uram rebegte el a prológot. Mindez nem sokat érdekelte kelet hatalmas urát, bágyadtan ereszkedett vissza szófájára.

...De most megnyílt a teremajtó, s hús áramlat látszott beosonni. Talán a négy szoknya suhogása okozta. A kecskeméti leányok léptek be üdén, kedvesen.

A szultán élénken ugrott fel.

Ágoston Kristóf kiállt a középre, mint egy iskolás fiú, s olyan gesztusokkal, mintha egy bokréta lenne a kezében, melyet a papának ad át, szégyenlősen szavalt:

– Egy kis virágot hoztunk, kérem alássan.

A szultán bizonyára nem értette meg a magyar szavakat, de most a tolmács közbenjötté nélkül is mosolyogni méltóztatott. Majd vígan odakiáltott a budai vezérnek:

– Fátyolt reájok gyorsan, Ibrahim! (Ami annyit jelentett keleti nyelven: Ne fertőztessétek őket egy percig sem buja pillantásaitokkal.)

Míg a pasa kirohant intézkedéseket tenni, a szultán lassú, vontatott szavakkal közölt valamit a tolmáccsal.

– A szultán őfelsége, kinek Allah árnyékát oltalmazza, azt mondja nektek, hitetlenek, hogy kívánságaitokat fontolóra veszi. Legyetek addig veszteg és várjatok odakünn.

A tolmács intett, s ezzel a küldöttség el volt bocsájtva.

De a szultán jó kedvét látva Ágoston uram, azt hitte, ideje valami örök emlékű dolgot cselekedni; visszarángatta tehát gyöngéden, mente-szárnyaiknál fogva, a kifelé iparkodó előljárókat, s imígy szólt a tolmácshoz:

– Még egy alázatos kérésünket közvetítsd, hatalmas tolmács, uradnak jobb keze!

A nagyvezér, a jelenlevő pasák és ulemák megbotránkozva néztek a vakmerőre, s nem kevésbé valának meglepetve a kecskeméti urak is, de a szultán, Kecskemét virágaira gondolva, még mindig mosolygott, s ha a szultán mosolyog: a nap süt, a füvek nőnek, a kövek hárfáznak, s minden rendben van.

– No, mit akartok még, telhetetlen rozsomákok! – fortyant föl magyarul Ibrahim pasa helyettese, Hasszán, a tihaja bég. – Szaporán fecsegjete, mert még sok küldöttség vár odakünn.

– Éppen az – folytatá Ágoston Kristóf nekibátorodva –, láttuk odakünn a nagykőrösi deputációt, és arra kérjük mély alázattal őfelségét, bármit kérnének is őkegyelmeik *ne adja meg nekik*.

A tihaja bég nevetett, s maga magyarázta meg a hívők urának második kérelmüket, a hívők ura is nevetett a furcsa kívánság fölött (ilyen még elő nem fordult a praxisában), és azt kérdezte élénken:

– Mi legyen ennek az indoka?

Lestyák Mihály uram adta meg a feleletet:

– Nagykőrös és Kecskemét úgy van együtt, mint Mekka és Medina, mint a kutya és a macska.

A szultán pompás hangulatba pezsdült, a tolmács hasonlóképpen egész homlokáig vigyorgóra vált arccal adta át az uralkodó válaszát.

– Örvendezzete! A kegyelmes padisah fontolóra veszi az első kérésteket, a másodikat teljesíti.

Ezzel kihúzódtak a kecskemétiak az udvarra, »szerencsés jó reggelt« kívánva útközben a bemenetre váró kőrösi szomszédoknak. Néhány perc múlva kiosont hozzájuk a tihaja bég (akinél tegnapelőtt járt a kenő ember), s megveregetvén a szenátorok vállait, pártfogói arccal biztatta őket:

– Szerencsés kópék kegyelmetek! Egészen megnyerték, felvidították a szultánt. Semmi kétség, minden meglesz.

Megelégedetten dörzsölte kezeit. Száz arany volt neki ígérve utólagosan, ha *török hatóságot* kapnak Kecskemétre.

Jó remények közt ácsorogtak künn, dicsérve a főbíró beszédét és az Ágoston föllépését. Maga Ágoston uram teljesen el volt ragadtatva.

– Ugye, hogy érek én valamit? Van ám itt ész, atyafiak.

Vagy másfél óra múlva újra visszajött a tihaja. Dühösen kalimpált kezével, nagy húsos képe vörös volt a méregtől, mint a paprika.

– No, disznók – kiáltá messziről –, agyonröfögtétek a szerencséteket!

A derék urak sóbálvánnyá dermedve néztek rá.

– Mi történt, az isten szerelmeért?

– Az történt, ti szamarak, hogy a nagykőrösi küldöttség terhesnek és elviselhetetlennek találván maga számára ügyes-bajos dolgaikban és szolgálmányaik teljesítésében úgy a budai, mint a szolnoki basaságok távolságát, a szomszédos Kecskemétet kívánta egy felállítandó török hatóság székhelyének.

– Mi pedig... – dadogta Inokai József.

– Ti pedig megígértettétek a szultánnal, hogy a nagykőrösiek kívánságát, bármi legyen az, nem teljesíti. Gebedjete meg!

Ezzel hátat fordított nekik, miután előbb törökösen köpött egyet-kettőt elibük.

Azt a megrökönyödést kellett volna látni, Lestyák a bajuszát rágta, a becsületes Porosznoki káromkodott, Kristonnak az orra vére indult meg ijedtében, az öreg Inokainak pedig a mécsese tört el, pityeregni kezdett, míg ellenben Ágoston uram, iszkiri, szedte a sátorfáját, ment egyenesen a szekereikhez, melyek a Dunánál álltak, lefeküdt az egyikbe, betakarózott a bundájával, mert olyan hideg rázta ki, hogy egyenletesen felosztva, kitelt volna belőle száz borzongató nátha.

– Most már akár hazamehetnénk – törte meg a szomorú csöndet Kriston.

– Megvárjuk a szultán határozatát – vélte a főbíró.

Jó öreg uzsonna lehetett, mikor a szultán kajmakámja értük jött a tolmáccsal egyetemben, felvezette őket egy terembe, és átadott nekik egy kaftánt, mondván a tolmács szája által:

– Ezt küldi nektek a felséges padisah. Bizonyára jó hasznát veszitek!

A szenátorok búsan tekintettek a sötétzöld bársony ruhadarabra, mely aranyos zsinórokkal és paszomántokkal volt kihányva, mindenféle szeszélyes figurákban, s mintegy megdöbbenve kérdék egymástól: »Hát csak ennyi?«

Porosznoki uram szóbeli kifejezést is adott elégedetlenségének.

– Egyebet nem üzent őfelsége?

– Egyebet nem üzent – felelte a kajmakán nagy flegmával. – A szultán jó szívvel volt irántatok, de amire szavát adta, azt be kellett váltania. Hiszen magatok kívánatok.

– Nem lehetne-e még egyszer bejutni hozzám?

– Nem lehet.

– Mennydörgettél! Szépen vagyunk! Lesz öröm odahaza.

– Ha így van, így van – szólt a főbíró hideg arccal. – Fogja ked azt a kaftánt, Kriston uram!

Kriston Ferenc uram nagy mérgesen és tiszteletlenül fölkapta a medvebőrrel bélelt köntöst, úgyhogy annak az egyik csücske a földet söpörte, ahelyett, hogy csókjaival érintené szegélyét, nagy dirrel-durral vonszolá a főbíróék után, s helybe érvén a szekereikhez, behajította a saraglyába, mint egy lyukas pokrócot szokás.

Ágoston uramnak már hűlt helye volt; csak annyi felvilágosítást tudott róla adni az egyik kocsis, hogy a szekéren elvitette magát Vácra, ahol egy leánya vagon férjné; keveset beszélt, mert nagyon vacogott a foga, de annyit mégis mondott, hogy sohase látja többé Kecskemétet.

Mire megetettek, megittak és hazaindultak a mieink, leszállt az estszürkület, a kémények füstje és összeszűrődött a köddel, a békák utálatosan brekegtek és kuruttyoltak a pesti mocsarakban (a mostani Lánchíd téren), a műezzinek kiállhatatlanul kiabáltak a budai mecsetekről, míg a pesti ócska várból kísértetiesen huhogtak a baglyok. Csak messze-messze valami falucskában zúgott-kongott egy siránkozó keresztény harang.

A köd vöröses fehér volt, mint a frissen fejt tej, félig átlátszó, melyből gúnyosan vigyorgó törpék, viaskodó sárkányok, pikkelyes csodaszörnyek, lepedős kísértetek foszladoztak ki. Az égbolton egyetlen sötétkék felhő igazkodott lomhán, szélesen...

Mire a pesti házakat elhagyták, kivergődtek a hatvani kapun túl levő sásos, rekettyés ingoványból, hol majd befordult a Kristonék szekere egy kenderáztatóba (ott valahol a Nemzeti Színház helyén), egyet mozdult a felhő, és hirtelen elnyelte a holdat, mint mikor egy nagy ezüst tallér egy kék harisnyába pottyan.

Kissé sötétebb lett; ünnepélyes, méla csönd borult az alvó természetre. Csak a szekerek hurutyoltak a kátyúkban, egy-egy kakaskukorékolás hangzott a pesti tanyákról. A lovak kedvetlenül cammogtak, a kocsisok bóbiskoltak, a szenátorok komoly gondokba mélyedve, szóltanul ültek egymás mellett, nagy ritkán cserélvén ki eszméiket.

Pedig bízvást cserélhettek, mert mindnyájuk gondolata egyforma volt; ha az egyik azt mondta: »Hogy adjuk át otthon a nagy semmit?«, a másik hümmögött, bámult az éjszakába és azt válaszolta kis vártatva: »Inkább volnék most juhászkutya,

mint kecskeméti szenátor«, a harmadik felütötte lekonyult fejét és sóhajtvá tette hozzá: »Száz ökörért, ötven paripáért egy zöld köntös – jó vásár.«

Azzal újra elhallgattak, újra merőn bámultak a fehéres ködbe, melyből azok a szeszélyes alakzatok rajzottak.

Hát egyszer csak az egyik ilyen ködoszlopból egyszerre kivált egy kísértet. Szembetűnőbb, igazibb a többinél, az útra állt a lovak elé... s árnyéka mozgott az úton.

Az előlmenőknek lovai meghöklöltek. A kocsis felpislantott. Egy lágy női hang megcsendült:

– Álljanak meg!

A katolikus Inokai keresztet vetett magára. »Minden jó lélek dicséri az urat!«

– Ki vagy? – kérdezé Kriston.

– Hát a Cinna vagyok, a cigányleány. Vegyenek fel hamar a kocsira.

Az imént csak Inokai ijedt meg, de most már holtra rémült Kriston és Porosznoki is. Sőt a másik kocsin jövő főbíró sem restellt leugrani.

– Hogy kerülsz ide, te csóka?

– Elszöktem! – felelte Cinna kurtán.

– Éppen ez az, miért szöktél meg, te kis áspis?

– Mert eluntam magam.

– Huh kutya mája, kutya mája! – vakarta a fejét Kriston. – Tudod-e te azt, hogy minket mindnyájunkat felakasztanak miattad? Takarodsz vissza mindjárt! Mit tegyünk? Mit tegyünk?

– Vissza kell kísértetni – vélte Porosznoki is.

A hold fénylő tányérja most bukkant ki, s bevilágítá a szép leányt.

Csupa lucsok, csupa csata volt a gyönyörű ruha rajta, a csizmák sárosak, a szoknya átnedvesedett a sásokban, mocsarakban, amiken végiggázolt; bámulni lehetett gyönyörű idomait, amikhez odatapadt.

– Nem akarok visszamenni – dűnnyögte dacosan és fehér foga megvillant, mert vacogott is egy kissé. Dideregve kapcsolta össze a pruszlikját.

– Vissza kell menned – mond a főbíró –, fejünkkel játszunk.

A leány összerázkódott, szép nagy szemeit ráemelte a főbíróra, de annyi bájjal, annyi szemrehányással tele, olyan csodálatos tekintettel, hogy a főbíró felkiáltott:

– Gyere hát, ülj mellém a kocsira. Hazaviszlek.

– Főbíró uram! Főbíró uram! – inté Porosznoki mélabúsan. – Mit cselekszik?

– Az én felelősségemre!

– Juventus ventus – dörögte Inokai.

Cinna szeme megint villant egyet; az ebhűség melege volt abban. Aztán felugrott a bíró mellé egy könnyed, formás lódulattal, mint a vadmacska.

A kocsik újra megindultak.

– Te fázol – mondta Lestyák, lélegzetét hallgatva. Azzal kivette a saraglyából az odagyömöszölt császári kaftánt; végigterítette a térdén.

Majd a homlokát tapogatta meg a tenyerével, forró volt egy kicsit, de milyen sima, milyen édes tapintású. A főbíró vére bizseregny kezdett.

– Hej, csak egy boldog ember van – sóhajtozott eközben az első kocsin Inokai –, Ágoston Kristóf uram, aki biztos helyre tette a fejét, Vácra.

– Hej, csak egy boldog ember van – sóhajtozott az utolsó kocsin a fiatal gulyás az öreg csikós előtt (kik most gulya-ménes nélkül jönnek üresen) –, a mi főbíránk, Lestyák uram, mert az a cigányleány piros ajkát kóstolgatja, szép karcsú derekát a karjával méregeti.

– Mondd meg nekem, Cinna – kérde a főbíró –, hogyan szöktél meg?

– Rávettem az öreg törököt, aki az ajtónál őrködött ránk a küszöbön guggolva, hogy aludjon el, és elaludt.

– Hogy tudtál vele törökül beszélni?

– Lekapcsoltam nyakamról a násfát, és odaadtam neki.

– Hát a többiek?

– Azokat is biztattam, de nem akartak eljönni. Itthon napszámba kellett járniok, ott pompás ebéd volt, pecsenye, háromféle ízletes gyümölcsök. Volt ott tán mamalyiga is. A vacsorát már nem vártam meg.

– Hiszen odafelé te is jó kedvvel jöttél velünk.

– Örültem a ruháknak.

– És már eluntad?

– Megutáltam, visszakívánkozom a rongyaimba.

– Ej, ej – szólt a főbíró szomorúan –, sok bajt hozhatsz te még Kecskemét városára! Keresni fognak, Cinna!

Félénken simult közelebb a főbíróhoz, s egész teste megreszketett, mint a nyárfa-levél.

– Ne félj, nem hagylak el, ha egyszer kimondtam. Amit én megmondok, az meg van mondva.

A leány lehajlott a Lestyák kezéhez, megcsókolta és zokogott.

Idegesen, majdnem durván fogta meg fejét a fiatal férfi, hogy elhúzza a kezétől, bosszús mormogással: »Nem vagyok én püspök.« De amint emelné, egyszerre összefolyt előtte a világ, kavargott, forgott, a csillagok a szeme előtt ugráltak, a kocsi felborulni látszott, az útszéli kőrök, kákák örült futásnak eredtek, s ő egész önfeledten odaszorította útközben a szép fejecskét melléhez.

Hirtelen megrestellte... elereszté.

– No, no, no... mi az ördögöt csinálsz te Cinna? Ne okoskodj, ne csókolod a kezemet, mert mindjárt odakötöm ezt a nagy varkocsodat a lőcshöz, hogy a fejed meg ne mozdíthatd errefelé. Hogy megzavarod az embert.

Megfogta a tömött, gazdag hajfonatát ingerkedve.

– No, odakössem?

– Amint akarja kegyelmed – szólt a leány szelíden, csendesesen.

– Nem kötöm oda, ne félj. Valami másról gondolkozom.

És színlelt közömbösséggel átdobta a csiklázó kigyót, a varkocsot, a leány túlsó vállára; csattintott, mint az ostor, és körültekerözött a szoborszerű nyakon, úgyhogy a vége a leány innenső hóna alól megint visszakerült Lestyákhoz.

Hosszú-hosszú ideig hallgattak. Lestyák gyakran dörzsölgette kezével a homlokát.

– Arról gondolkozom – szólt végre susogva –, hogy ezt a varkocsodat le kell nyírni tövéből.

Cinna csodálkozva emelte rá a szemeit; fénylettek azok a sötétben is.

– Hajolj közelebb, Cinna, hogy a kocsis meg ne hallja, amit mondok. Tedd ide a füledet az arcomhoz. Még közelebb. Ne félj, nem csókollak meg.

– Hát bánom is én, csókoljon meg.

– A hajadat le kell nyírni.

– Hát bánom is én, nyírja le.

– Aztán le kell szállanod a kocsiról...

A leány nyugtalanul mozdult meg.

– Mert keresni fognak, és nekem nincs elég hatalmam, hogy megvédjelek. Velem különben is ki tudja, mi történik. Rossz sorok állnak előttem. Le kell hát szállnod, az bizonyos.

– De miért?

– Azért, mert a szultán vagy a budai basa hatalmasabb, mint a kecskeméti bíró; ha én volnék a hatalmasabb náluknál, akkor te most itt maradnál mellettem, és egy hajad szála se mozdulna.

– Nem értem kegyelmedet.

– Majd megértesz mindjárt. Van itt ebben aládában egy öltözet férfiruha, jóféle kamukából; most vettem magamnak Budán. Mikor a kocsiról leugrasz, átöltözöl valahol (teszek a zsebedbe egy pár aranyat is) legénynek. Csinos fiú lesz belőled, mit gondolsz? Az ördög se ismer rá az egykori Cinnára.

Cinna sóhajtott és pityergett:

– Szép lassan, napok múlva hazavergődöl Kecskemétre, lehetőleg más utakon, és beállítasz az én apámhoz, mint vándorló szabólegény munkát keresni.

Cinna kitörülte könnyeit, és hangosan föl kacagott.

– Jó lesz, igazán jó lesz! Legalább kegyelmedet is láthatom mindennap.

– Fogd be a lepcsest! Ne nyihogj, mint a kis csikó. Komoly állapot ez. Ha az öreg vonakodnék bevenni, megmutatod neki ezt a gyűrűt, jeléül annak, hogy én kívánom.

– De hiszed kegyelmed otthon lesz akkor, és szóval is megmondhatja.

– Mit tudom én azt, hol leszek akkor – felelte mogorván, és egy almandinokkal díszített opálköves gyűrűt vont le ujjáról, átadva azt Cinnának.

Kevés vártatva hozzátette:

– De ha befogad anélkül, ne mutasd a gyűrűt, apám se sejtse, senkinek sem szabad megtudni, kit fed a legényruha. Én úgy kívánom.

– Hát akkor úgy is lesz – szólott Cinna.

– És most lássunk munkához. Addig kell leszöknöd, míg nem világosodik.

A szeredásban volt egy nagy olló, mellyel a csikók sörényét rendezgették odament, mikor kivette a főbíró, megreszketett a keze, hát még mikor a remek hajtekeresztet fogta, hogy megsemmisítse.

– Nincs bátorságom – s lankadtan leereszté az ollót.

– Mit sajnál rajta? – duzzogott a leány, utánakapva a szerszámnak.

Csett-csatt! nyiszogott az éles vas; csett-csatt! és a hajerdő el volt vágva.

Mosolygott a leány koronátlan fejfel.

Aztán babrálva fonta ki a tekercsből a nehéz brokátszalagokat, míg Mihály a gúnyát szedegette ki a ládából egy csomóba.

– Mikor átöltöztél, de jól ide vigyázz, elmegy a Tisza-parthoz, ahol a legközelebb éred, és a levetett ruhákat odarakod a fővényre, fűzfabokor mellé, ahogy öngyilkos leányok szokták, kik a ruháikat itt hagyják, csak a bánatukat viszik...

– Minden úgy lesz... minden.

– Hohó! Jaj, jaj! – hangzott e percben kétségbeesetten a Kristonék kocsijáról.

– Mi történt? – kiáltott át a főbíró.

– Bemásztunk valami ingoványba.

Az ugyan nem volt csoda egy csöppet sem. Még akkor a Ts. Ns. vármegyék szűzek voltak az útcsinálástól. Az a panasz, hogy »sarat raknak a sár fölébe, nevezvén azt országútnak«, még akkor meg nem fogantatott, mert egyáltalában nem raktak semmit. Az volt a nézet, »az utat magok a szekerek csinálják; ahol keréknyom van, arra már jártak emberek, s ha már jártak, mi is járhatunk«.

Egyszer csak megszűnt a keréknyom, s a kocsi bent ült egész a tengelyig a mo-csárban, mely a békanyáltól, rekettyétől selyemzöld rétnak látszott a holdvilágnál.

Bolond ez az alföld, melyet nyílt könyvnek nevez Petőfi. Nappal a délibábjával a szárazföldet mutogatja víznek, éjjel a vizet mutogatja szárazföldnek. (Mikor higgyen neki az ember?)

A kocsis káromkodott, verte a lovat, majdhogy elszakadtak a háministrángok, de voltaképpen nem tudta, merre tartson, hol a kivezető út. A második szekér más irányban próbált szerencsét. Az is besüppedt.

– Mind itt veszünk! Ki tudja az utat?

Mindnyájan leugrottak a szekerekről és tanakodni kezdtek.

– Annyi bizonyos, hogy a »pokol tavaknál« vagyunk – szólt Porosznoki uram. – Kell valahol gázlónak lenni; sokszor hallottam a fuvarosoktól, hogy a tavak közt jutnak át a jó útra.

– De merre? Addig keresgéljük, hogy belepusztulunk.

– Fel kell költeni az öreg Marcit, az sokszor hajtott már gulyákat Pestre esős ős évadján is: hátha ösmeri az utat. Hé! kis csikós, ott a leghátulsó kocsiiban, költsd fel csak Márton bátyádat!

A nyalka Palinak se kellett több szó, jól megrázta az alvó öreget.

– No, mi a baj? Mit rángatsz, te kölyök?

– Tisztelet adassék kendnek, öreg szülém, de nem másért biz én, csak avégett, hogy tudja-e kend az utat Kecskemétre?

– Gondolom – felelt a kevésszavú gulyás.

– Itt vagyunk a »pokol tavaknál«, az első két kocsi már szutyokban lubickol. Nézen körül kend, hogy merre kellene kijutni.

Marci felpislantott az égre, nézegette nagy figyelmesen a fönséges boltozatot milliárd hunyorgató, szikrázó csillagjával.

– Hát nem száll le kend, hogy a helyet lássa?

– Mit lássak rajta? – förmedt fel mogorván. – Az egyik lósóska olyan, mint a másik lósóska. Nem káptalan az én fejem, hogy kiismerjem magam a fűvek között.

S megint figyelmesen méricskélt ott fenn szemével.

Egyszerre fölemelkedett a szekéren és átkiáltott a Kristonék kocsisához:

– Látod-e, édes fiam, a Göncöl szekerén innen azt a két kis csillagot, az egyik nagyon bágyadt, világos fehér, a másik tüzesebb, de apróbb, éppen szembe vannak egymással?

– Látom Marci bácsi.

– No, hát a két csillag közepe felé hajts, szógám! Arra vagy az út.

Azzal újra lefeküdt jó lélekkel, mint aki minden dolgot rendbe hozott. Az urak szintén föltápázkodtak a térdig érő vízből a kocsikra, de mire a főbíró visszament az övéhez – Cinna már nem volt ott.

Eltűnt a beállott zavarban észrevétlenül, csak a nagy szétbontott varkocsa sötétlett alul a kocsikásban.

Mihály sóhajtvá markolta föl a gyönyörű hajkévét, aztán apró részekben kezdte leszórogatni a mocsárba. A fekete szálak szép csöndben hulltak alá, a szellő egy kicsit rézsunt vitte őket, mintha röpdösnének, a zöldes víz szelíden ringatta, s

körülfonta velök a vízi liliomokat, a sásokat, a pillangós pártájú vadborsóvirágokat...

Mikor a Marci gulyás utasítása szerint csakugyan kigázoltak a biztos csapásra, már akkor nem volt a főbíró kezében a hajból, csak egyetlen szál, melyet az egyik gyűrűje körül csavargatott.

– Hó! hó! – kiáltozék harsányan. – Hová lett az én leányzóm? Melyik szekérre ült át?

Mindenkitől megjött a felelet: Itt sincs! Itt sincs!

– Hála istennek – rebegték a szenátorok megkönnyebbülten. – Csakhogy elugrott a kis fruska!

A viszontagságoknak vége volt. Most már baj nélkül értek tanya után falut, falu után tanyát.

Csak néha-néha mosódott el az út, míg a reggeli szürkület meg nem világítja a keréknyomokat, de sebjaj, ott van Marci bácsi, aki, ha felköltötték, mindannyiszor útba igazította őket.

– Hajtsatok most egyenesen annak a gyulladozó kis csillagnak, amelyik a fiastyúknál oldalog.

Otthon volt ő az ég fényes planétái közt. A föld egyforma, kiismerhetetlen, a menny ellenben változatlan, kitarkázott kékes mező.

Ott méricskélte ki az utat Pestről nemes Kecskemét városáig. Úgy eligazodott, olyan világosan látta ő azt, hogy szinte porzott.

HATODIK FEJEZET

A MEGCSÚFOLT VÁROS

Pintyő felállította a megtöltött mozsarakat a piacon; néhol nagy transparentek készültek »Isten hozta!« »Vivát!« s több effélék. Az ékes szavú Fekete Pál éppen orációt magolt a méhesében, mely így kezdődött: »Ki ne hallotta volna hírét a bölcs tiszteletre méltó Senecának?« (Természetesen mindenki hallotta, mert Fekete Pál uram mindig e tiszteletre méltó és bölcs férfiú mondásain élösködött.) Bűrűek a hegedűjüket gyantázták, szóval nagy készülődések történtek, még tán a harangokat is meghúzták volna, ha a jobbik eszét elő nem veszi Porosznoki uram mindjárt Cegléd alatt, s lóra nem ülteti Palit, a nyalka csikóst, vágtaasson előre híradással, hogy otthon semmi komédiát ne csináljanak, mert ok a vígságra nincsen.

Nagy lehangoltságot keltett a fullajtár, mogorván, morcosan nézték estefelé az ablakokból és kerítések mögül az előljárók bevonulását. Nem volt egy árva »éljen« sem, csak a kutyák ugattak a szekerek után. Hanem iszen jobb is az így, minek a csúfságot hizlalni, mikor úgyis elég nagy!

Még az este szárnyat eresztettek a budai események, hogy főzték le a kőrösiek Kecskemétet, azaz, hogy Kecskemét önmagát, mint vetett nekik végre a szultán csúfságra a sok drága ajándék, kincs viszonzásául egy kaftányt (ette volna meg). Szégyen, gyalázat! De hogy volt szemük hazajönni azzal a kaftánnyal!

Másnap nagy tömegek gyűltek a városháza elé; a tekintélyesebb polgárok fölmentek a terembe, meghallgatni az út eredményét, hivatalos szájából. Minden nagy expedíció után ez volt a patriarchális szokás. A közönségesebb nép, asszonyok, vásott suhancok künn duhajkodtak, visítotak, idétlen hangokon keresve melódiát egy vereszetnek, mely e pillanatban termett gazdátlanul a csőcselék száján:

*Boldog lehetsz most már Kecskemét,
Megkaptad a császár ködmenyét.*

Egy pár arra menő nagykőrösi fuvaros még jobban emelte az ingerültséget. Jól közéljük csapván a lovaiknak, azt kiáltozták a tömegnek csúfondárosan:

– Meleg-e a kaftány?

Biz az elég meleg volt az előljáróknak odafönn.

Sötétben ültek a székeikben: némelyek, mint Inokai uram, ellágyulva, csak a főbíró szép barna arcán fénylett még bátorság és dac.

Az út eseményeit Porosznoki ecsetelte szépen komponált beszédben, kezdván az istennel (aki olyan sűrűen látogatja Kecskemétet, hogy immár idevaló lakosnak lehetne tekinteni). Az ő súlyos bal keze alatt fogamzott meg bennük a plán, mely a várost megmentette volna örök időre a sarcolásoktól. Ők jó hiszemmel

cselekvének (isten a látó benne), nem tehetnek arról, hogy a plánum dugába dől. Igaz, ami igaz, tömérdek volt a költség, de azt gondolták, aki mer, az nyer.

Eleinte csöndesen hallgatták, és a csinos beszéd, úgylehet, megmenti vala a magisztrátust, ha a részleteknél, midőn Porosznoki nagy pátoosszal festé: »és megjelentünk szerdán őfelsége a török császár előtt, ki fejedelmi ornátusban ült ott«, közbe nem kiált Permete Gáspár:

– Volt-e pipa a szájában?

Nagy derűtség hasadt ki az arcokon, s innen kezdve egyik mosdatlan közbeszólás a másikat érte.

Gyorsan fogyott a tekintély. Csak az első szikra fogja meg a szalmát, legott pernye aztán az egész.

– Elsinkófálták a tömérdek jószágot.

– Karbunkulus-ruhákat varrattak azoknak a perszónáknak! Hivatalos kerítők!...

– Drágaköves karikást, arany csákányt vittek. Pocsékolták a pénzt!

– Csúffá tettek! Éppen most jövök kívülről, azt kiabálják a nagykőrösiek a piacon: »meleg-e a kaftány!« Ilyen szégyen a városunkon...

– Erre feleljenek kegyelmetek!

A szálas termetű Berkesi József felugrott, s kidagadt szemekkel, bömbölő hangon, fenyegető öklökkel dörgé:

– Mondjanak le! Takarodjanak a zöld asztaltól!

Vészjóslón száz torokból süvített végig a termen a visszhang, mint a fákat szagató orkán.

– Mondjanak le!

A felizgatott polgárok egyre szűkebb gyűrűben tódultak a zöld asztal felé.

Lestyák Mihály kivágta maga alól a széket, lekapcsolta mellényéről, hol egy lánccon függött, a város pecsétjét, és odavágta láncostul a törvényasztalhoz, hogy az onnan a terem tulsó szögletébe gurult nagy csörömpöléssel.

– Itt van. Nem kell!

S az ajtó felé sietett.

De útját állotta Putnoki Balázs.

– Nem úgy hékás! Itt maradsz. Én azzal vádolkak isten és emberek előtt, hogy a város ellenségeivel trafikáltál, hogy anyaszentegyházunk oszlopait te juttattad Csuda kezére. A város foglya vagy!

– Kinek a rendeletéből? – kérdé büszkén és hidegen Lestyák.

Meghökent Putnoki, mintha a nyelvét vágták volna ki, Lestyák pedig eltávozott, becsapva maga után a teremajtót.

Sorba keltek fel most a többi előljárók, meghajolva a közakarát előtt. Letették hivatalukat.

A beállott káoszban utat lökdösött magának az elnöki székiig Berkesi József uram.

– Én azt indítványozom, hogy míg érett megfontolás után új tisztikart választunk, három tagból álló bizottság vigye a város ügyeit ideiglenesen. Egy katolikus, egy kálvinista és egy lutheránus polgártársunk.

– Helyes! – rivalgott a sokaság.

Nyomban kikiáltották mind a hármat, Holéczi Sámuel, Putnoki Balázs és Berkesi József uraimékat.

A triumvirátus addig is, míg a tömeg feloszlanék, a szomszéd benyílóba vonult tanácskozni, s első határozata volt a Lestyák Mihály elfogatása.

Sírt-rítt az öreg Lestyák, amikor szíve büszkeségét, az ő Miskáját elhurcolták a tömlöcbe. Először a vasalóhoz kapott, agyon akarta verni a hajdúkat, mikor azt kicsavarták a kezéből, a bibliából szedett elő a helyzethez alkalmas mondatokat, s mint valami mennyköveket vagdosta a Pintyő Gyuri meg a Muska Pista fejéhez.

– Nem kell a dolgot sokba venni, édesapám – mondá kissé bosszúsan az exfőbíró –, ez se tart mindég.

– Megkeserülük még ők ezt! – kiáltá ökleit fölemelve, mint egy színpadi hős. – Jaj neked Kecskemét, miképpen jaj volt Sodomának és Gomorának.

– Ránk mosolyoghat még a szerencse – vigasztalta Miska.

– Szerencse? – és az öreg megint elpityeredett, mint egy vén anyóka. – A szerencse is istennő, olyan asszony, mint a többi asszony. Mindég új emberek után fut. Akivel már egyszer szeretkezett és elhagyta, vissza nem tér ahhoz.

Majd kétségbeesetten, egy örült mozdulatával kapta fel az ollót, s egy gyönyörű tafota dolmányt, amit éppen most varrt meg, elkezdett dirib-darabra szabdalni, rekedten hörögve:

– Romolj kutya, hasadj kutya! Hadd legyen vége a világnak.

A világnak ugyan nem lett vége, csak a dolmányoknak, és szegény Miskát is bizony elhurcolták a városház dohos börtönébe.

Utána iramodott, de a kapuajtónál megrogyott vén lába, és csak a küszöbről kiabálhatta:

– Ne félj, édes fiam, kiveszlek én onnan, kijárom én a te szabadulásodat.

No bizony, nagy dolog is volt az akkoriban! Elment az ember a budai basához, kieszközölni egy kis parancsot, hogy nyomban eresszék szabadon. Ha a budai basa szíve meg nem lágyult, akkor elment az ember a szolnoki basához, annak a parancsa is érvényes. Tegyük fel, hogy a szolnoki basa is rossz kedvében találhatnák, akkor a kalgai szultánt tanácsos felkeresni, vagy átrándulni Fülekre az alispánhoz, sőt a legrosszabb esetben a Csuda uram is elrendelheti a kibocsátást, ha ugyan nem a legegyszerűbb nagyságos Koháry Imre uramhoz fordulni Szécsénybe. Ezek az érdemes úri személyek mindnyájan parancsolnak Kecskeméten.

Éppen kapóra jött ajánlkozni valami vándorló legénycse, csinos, bizalmat keltő fickó, most már bízvást nyakába veheti Lestyák uram a tarisznyát és a fentebbi névsort (amelyiket előbb találja közülök), a fickó addig vigyáz a házra, átveszi a megrendeléseket, és szóval tartja a türelmetlen kuncsaftokat... az Erzsike szolgáló pedig főz neki és szemmel tartja, mi lakik benne. »Hanem aztán, öcsém, Lackó (ugye Lacinak hívnak fiacskám?), ne csintalankodj a leánnyal, óva intlek, mert az nekem a keresztlányom.«

Így ment az öreg, és sokáig oda volt; csak a java tél vetette haza.

Az idei Márton-lúd csontja erős zimankós telet jósolt, de az is volt. A hadakozó felek sok nyomorúságot állottak ki. A Thököly uram vitézeiből száz darab fagyott el karácsonyig. A tavalyi rossz esztendő miatt az élelem is szűkecskén volt, nemcsak fáztak a katonák, hanem amellett éheztek, nem csoda, ha néhol kegyetlen volt a fellépésük.

Azon az estén is, mikor a vén Lestyák hazakerült a budai pasa fermánjával, egy időben vele jött a város alá a gonosz hírű kalgai szultán egy csapatja Olaj bég vezérlete alatt, tömérdek rabszíjra fűzött nőekkel és férfiakkal, s lovas emberektől beküldte a parancsot a triumvirátusnak:

»Hitetlen kutyák! Ha holnap délelőtt nem küldtök be nyolc szekér kenyeret, negyven ökröt, húsz szekér fát és négyezeröttszáz váltó forintokat, délután magam megyek be értük a katonáimmal, és a kecskeméti bíró fejéből levágok kettőt, mert elég a bírónak egy fej. Jól megérsétek!«

Lett nagy ijedség a városházán. A hajdúk lóhalálban futkostak házról házra, hogy kenyeret süssenek a hatalmas Olaj bégnek, hogy a fát összeharácsolják, de legnehezebb volt kiteremteni a pénzt, mert a város ládája üresen állt. Egy ilyen érvágást nemigen bírnak most el.

Dúlt képpel találta őket Lestyák Mátyás, midőn sunyi alázatossággal besompolygott (mert ilyen volt az öreg, mikor neki állott feljebb).

– No, mit akar? – kérdé Putnoki nyersen.

– Eljöttem azért a fiúért, nagy jó uram.

– Miféle fiúért?

– Hát a fiamért. Hazaviszem szegénykét.

– Már ha eresztjük tudniillik.

– Már persze, persze – szólta az öreg büszkén, és kiteríté Putnoki uram elé az Ibrahim basa levelét. – Egyébiránt amint akarják kegyelmetek.

A basa levelét átfutván, megadta magát a triumvir, sőt még a tarkójához is oda kapott ijedten, mert a jó budai Ibrahim soha ki nem verte írónádjából a tintát anélkül, hogy egy kis kedélyességet ne vegyítsen a komoly sorok közé. Most is volt néhány szó: »Úgy látom, nagyon viszket a nyakatok.«

– Ez már más – szólta a triumvir megjuhászodva. – Engedelmeskedünk a parancsoknak. Most azonban késő este van már, a porkoláb sincs itt. Majd kieresztjük Mihály öcsénket reggel.

A szabó hazament, de a pirkadó hajnal már ott találta a széképület kapujában. Pedig cudar idő volt, nagy köd gomolygott, és a hó is pilinkélt csöndesen.

Elég korán jöttek be a város urai, főképpen Putnoki, kinek egy jó gondolata támadt az éjjel; sietett, hogy kitálalhassa társainak.

– Nem jó dolog lesz az, ha Lestyák szabadlábra jut. Sok ésszel, sok furfanggal van a koponyája megbélelve.

– Kemény koponya, az igaz, de a szandzsák basával mégsem húzhatunk ujjat.

– Nem gondolom én se. Szabadon eresztjük, de olyan helyre küldöm, ahonnan vissza nem jó többet. Csak bizzák kegyelmetek rám!

Az utcák szokatlanul korán népesedtek. A lakosok részint batyukban, részint talyigákon szállították féltett holmijukat a távol eső tanyákra. Olaj bég fölbukkanása a láthatáron rémületbe öltözteté az arcokat. Mert a derék Olaj bég, szó, ami szó, nem volt afféle szatócs, mint Csuda uram, vagy a pizlicár Dervis bég, kik egy pap vagy szép leány elrablásával beérték. Az emberséges Olaj bég nagyban dolgozott. Ritkán jött, de ha jött, egy egész utcát magával hajtott rabságba, aszszonyostul, gyerekestül, mindenféle pereputtyostul, a lovakkal, barmokkal egyetemben, nem hagyva hátra mást, mint a sertéseket, amely tisztátalan állatok ellenkezésben állanak a Szent Koránnal. Ilyen ember volt Olaj bég, ezt meg kell neki adni.

Követeléseinek hírére egyenkint szállingóznak a főemberek a tanácsházba: egy kis pénzt hozott az egyik, kenyeret, fát jött felajánlani a másik, már korán reggel. A rossz hír jó ébresztő.

Sokan sopánkodtak, csörögtek-morogtak, mikor Putnoki uram kiadta a rendeletet, hogy Lestyák Mihályt vezessék elő a tömlőcből.

Egy kicsit haloványan jelent meg, de a fejét emelten hordozá.

– Lestyák Mihály! – szolt a triumvir ünnepélyesen – szabadon van eresztve!

Elégedetlen zúgás támadt a teremben.

– Nagy pátrónusa a budai vezér – jegyzé meg az előbbi gúnyosan.

Lestyák semmit sem felelt. Ideges mozdulatot tett, mintha távozni akarna.

– Nem oda, Buda. Várjon még! A budai basa nem a római pápa, ex-főbíró uram, zárat nyithat, csukhat, de bűnöket fel nem oldhat. Azokat le kell vezeklenie.

Idegbántó csönd lett; lélegzet-elfojtva várták a következőket.

– Határainkon áll a kegyetlen Olaj bég, odaát a Csalános taván túl. Nagy sarcot vetett a városra, melyet ma délig kellene átküldeni, de lehetetlen. Hát tudja-e, Lestyák Mihály, mire ítéljük most?

– Majd megmondja, kegyelmed, ha akarja.

Putnoki Balázs gonosz nevetéssel folytatá:

– Elhozta ked a híres köntöst, hát már most lássuk, mit tud vele csinálni. Felhúzza, és a bég elé megy benne.

Miska szíve összeszorult. Ez váratlanul jött. Majdnem megingott a lábain. De hirtelen erőt vett. Mintegy magának mondá: »Nem szabad megijedni, nem szabad, nem szabad...«

Szíve erősen dobogott, hangja csuklóvá, ércelenné vált; de a közömbösség festéke rajta volt.

– És mit mondjak a bégnek?

– Mondja neki, hogy elégedjen meg a sarc felével, de azért is várjon egy-két napig, míg összeszedjük. Vagy pedig, teringette, ajánlja fel a kaftányt, mely ötven lovat, száz ökröt és mintegy négyezer aranyat képvisel. Meg lesz elégedve, he-he-he, és ami még visszajár, azt hozza el kegyelmed a város pénztárába, ha-ha-ha.

– De hisz az engem menten karóba húzat, vagy rabszjira fűz.

Putnoki vállat vont:

– Az már a ked baja.

– Úgy? – fakadt ki Lestyák keserűen. – Igazán erre ítélnék?

És révedező szemekkel nézett szét a triumvireken, a város fehér hajú aggastyánjain. Azok mind a fejeikkel bólintgattak, hogy igazságos az ítélet. Elrettentő példát kell mutatni a közvagyon könnyelmű fecsérőinek.

– Vigyenek inkább vissza a börtönbe – szól önfeledten, de legott megrestellte.

– Pedig mitől fél úgy? – elméskedett csípősen a triumvir – hiszen a kaftány rajta lesz!

Nagy hahota zuhogott fel erre, és piros vér szökött a Lestyák arcába.

– Nem szoktam félni – mond kevélyen. – Mikor induljak?

– Még délelőtt, mihelyt megteszem a rendeléseket. Nem akar addig kegyelmed meggyónni?

– Nem.

Az öreg szabó kétségbeesetten kiabálta be a várost, milyen hallatlan injuria, fiát a tatár had torkába küldeni. Meghallgatás s védelem nélküli halálítélet ez! »Ne engedjetez, jó emberek, ilyen igazságtalanságot. Gondoljatok arra, hogy mennyire szerettétek őt ezelőtt három hónappal. Csináljatok zendülést, fogjatok fejszét, vasvillát, jertek, vezetlek benneteket, lesarlózni a »háromlevelű lóherét.« (Ez volt a triumvirátus csúfneve.)«

Egy ököl se mozdult; hiszen gyökerük csak az élőfáknak van... Legfeljebb a rozmaringos, muskátli ablakokban komorodott el egy-egy pirosló barna vagy szőke leányarc, s röppent el talán egy bús sóhaj a viráglevelek közt: »Szegény Lestyák Miska!«

Aztán csak tovább is ott maradtak lesben azok a szép arcok.

– Mikor jön? De szeretném látni abban a kaftányban. De sokáig nem jön.

Éppen nyergelték már lovát a városház udvarán. Könnyedén pattant fel reá, pedig egész bokájáig alkalmatlankodott a zöld selyem köntös. Még fűtyörészett is, mikor a kengyelbe tette a bal lábát, hadd emlegessék sirva-ríva a nóták kétszáz esztendeig, hogy miképpen indult utolsó útjára...

Két drabant is lóra ült, kivont karddal poroszkálva mellette két oldalt. A hátulsó kapun mentek ki, a mellékutcákra kerülve, hogy az összeverődött kíváncsiak ne rikoltozzanak, ne nevetgéljenek. Hiszen siratni való dolog ez!

A triumvirek az ablakból nézték, ameddig láthatták a gömörődő köd miatt. Putnoki uram jókedvűen dörzsölte kezeit.

– No, ez se hallja többé a kecskeméti túlköt! (Mert hogy túlköléssel volt szokás jelezni Szent Miklós tornyáról a delet.)

Majd élénken fordult az összegyűlt polgárokhoz:

– Most pedig siessünk szekerekre rakni a sarcot, hogy amint Olaj bég dűhre gerjedve, a város ellen indul, már útban találja a szállítmányt.

A drabantok csak a város végéig kísérték Lestyákot, ahogy a száműzötteket szokás. Úgy volt utasításban. Mert egész odáig úgyse mehetnének, kár volna a drabantokért.

Meglehet, Lestyák se megy, meglehet, elkanyarodik valamerre, nagy a világ, és négy széle van – de hát úgyis jó, meneküljön, ha akar, csak itt ne legyen láb alatt.

Ugyan rosszul ösmerték. Amint ott lépkedett egyedül azon a végtelen hólepedőn a Csalános felé, gondolta magában:

»Elmegyek, el kell mennem. Ha nem megyek, örökre halott vagyok gyáva híremmel; ha elmegyek, még vissza is jöhetek. Olaj bég okos ember; a holtaknak semmi hasznát se veszi, az élő ember neki portéka. Rabszolgákkal kereskedik. Legfeljebb fogságra hurcol. Mindenesetre elmegyek.«

A kaftány egyik lelógó szárnyával megcsapkodta a gebét, mitől felbuzdult egy kicsit a szegény pára. Isten szépen fölvitte a dolgát, tegnap még a városi száraz malomban keringett, ma már lovagot visz. (Elég jó az a tatárnak, gondolták a triumvirek.)

»Vesztőhelyre küldenek!« sziszegett magában az utas, s bosszútól forrt a vére.

Fölemelte az öklét. »Hej, csak haza kerülhetnék még!« Aztán egy kegyetlenet rúgott a paripán, aki azt egész megadással tűrte a triumvirek helyett.

Csípősebb szél kezdett fújni. Ez a Csalános tavától mérgesedik. Sőt hallani lehet már távoli zsongást-bongást; az a tatár tábor zshivaja. Menjünk, tátos, menjünk!

Szemben, egészen közel egy *szárnyék* barnállott. Nából font, hordozható fal, ahol a »jóság« szokott telelni, de mely inkább csak a szél ellen oltalmazza. Amolyan elhagyott szárnyék volt, csak egy szöglet állt belőle. (A nád szerencsére nem volt fölvéve a tatár értékek közé, mert különben az se állna ott.)

Éppen mellette kellett ellovagolnia Lestyáknak. Láta lóhátról, hogy egy széles fekete kalapú, köpönyeges férfi áll a szárnyékban; talán a szitaló hó elől vonult oda.

Az ember kijebb jött, és rászólt:

– Álljon meg egy szóra, Lestyák Mihály uram.

Lestyák oda se nézett, azt felelte nagy mogorván:

– Nem tud ked nekem olyan szót, amiért megálljak!

– Én vagyok, a Cinna.

Mégis volt hát egy olyan szó, ami megállította, amire leugrott a lováról.

– Szerencsétlen leány, hogy kerülsz te ide? Ejnye, de milyen csinos fiú vagy. (És elmosolyodott bágyadtan, szomorúan.)

– Jó, hogy leszállt kegyelmed arról a lóról, mert úgyis én ülök fel rá. Jöjjön ide a szárnyék alá de íziben, hadd húzzam magamra azt a kaftányt.

– Megbolondultál?

– Mindent meggondoltam, mihelyt hallottam otthon, hova küldik. Ha kegyelmed megy el, vagy megölik, vagy rabságba viszik, igaz-e?

– Mondasz valamit, Cinna! De milyen csodálatos az, hogy itt vagy.

Zavartan nézegette, nem tudott vele betelni.

– Ha megölik, akkor senki se támasztja fel többé.

– No, már az meg éppen igaz.

– Ne tréfáljon most, szörnyű ember! Ha rabságra viszik, senki sem váltja ki, az előljárók is akadályoznák.

Mihály kedvetlenül harapdálta az ajkait.

– De ha én megyek el, kiadva magamat Lestyák Mihálynak, és ha meg akarnak öletni, észreveszik, hogy nő vagyok, s a nőt nem bántják a tatárok, kiválthat kegyelmed; ha pedig csak rabságra visznek, akkor meg éppen kiválthat Lestyák Mihály gyanánt. Ide hát szaporán azzal a köntössel!

S amíg így beszélt hízelgő édes hangon, már le is húzta róla.

Mihály ellenkezett:

– Nem, nem! Hová gondolsz? – De Cinna érvelése hatott rá. – Ez így van, meglehet, így van! – Megdörzsölte a homlokát. – Kiváltlak, hogyne váltanálak ki! Az mondod, úgyis tartozol nekem egy élettel. Hallgass, nem úgy kell azt fölvenni. Ne okoskodj, leány. Megállj még. Magam sem tudom, mit csináljunk.

De a leány nem állt meg; már rajta volt sugár termetén a kaftány, s a másik percben ott termett a ló hátán, mint a könnyű pehely.

A harmadik percben elnyelte a köd, Lestyák utána futott dühösen.

– Megállj! – kiáltá, s messzire mennydörgött a hang. – Nem eresztlek! Parancsolom, megállj!

Hanem iszen beszélhetett már annak. Egy percnyi gyöngeség, s a hiba el volt követve. Egy percnyi gyöngeség nagy emberek bukásának a magva.

Ment a leány, s meg sem állt, csak a tatár tábornál.

– Vezessetek a vezér elé. Én Lestyák Mihály, a kecskeméti követ vagyok.

– Szállj le a lóru! Jó ember, oda vezetlek – ajánkozott egy zömök tatár jó magyar kiejtéssel. – Ugyancsak rossz paripát adtak alád a kecskeméti bírák. De éppen itt jó urunk, Olaj bég, Allah soká fényesítse szakállát.

Valóban a brontes termetű Olaj bég közeledett egy szép pej lovon; éppen szemlét tartott volt a csapatai felett.

– A kecskeméti követ van itt, hatalmas bég! – jelenté az előbbi zömök fickó.

A bég végigtekintett figyelmesen a követen és a köntösén, aztán szelíden mondá:

– Fordulj meg kérlek, derék fiú, ha meg nem bántanálak vele.

Cinna megfordult.

Olaj bég most már hátulról vetett a kaftányra egy pillantást. Azzal leugrott fürgén lováról, leborult Cinna előtt a földre, és megcsókolta a köntös szegélyét háromszor. Cinna csak bámult rá nagy fekete szemeivel, azt hitte, álmodik.

– Allah nagy és Mahomed az ő prófétája. Mit parancsolsz, Kecskemét város követje?

Alázatosan és meggörnyedve állt előtte.

Cinna habozott egy kissé, majd szilárd hangon mondá:

– Hagyjátok el Kecskemét határát még ez órában!

Olaj bég égre emelé aluszékony birka szemeit, majd hátra fordult a sereghez, harsányan kiáltva:

– Indulunk! Nyergeljetek!

HETEDIK FEJEZET

A DIKTÁTOR. KECSKEMÉT FÉNYKORA

Lestyák a szárnyéknál maradt, és azon töprengett, mihez fogjon, merre menjen. Nehéz fejében szétfolytak a gondolatok, mint a megolvadt ólom, tagjait zsibbasztó lankadtság fogta el, lelkét az önvád diribdarabra tépdélé: »Rosszul cselekedtem, önző gyávaság volt.«

Kínos nyugtalanság tövisekkel szurkálta. Sötéten nézett maga elé. Merre viszen most az én utam?...

Szétfoszlott kissé a köd, s megcsillant nem messze az óriási fénylő szem, a Csálános tava. Mintha hunyorgatva hívogatná: »Gyere Lestyák Mihály, legokosabb lesz, ha ide fekszel, ezüst takaróval takarózol, puha homokvánkoston álmodol!... Ez a legegyszerűbb út!«

Néhány lépést tett a tó felé, de egy pöszmétebokor volt útjában, a legmagasabb fa az egész környéken; vékony gallyacskáit belepték a kicsi hópillangók: meg se látta, fölbukott benne.

És amint odaütődék füle ebben a keserű pillanatban az »édesanya« testéhez, egyszerre hallotta, érezte, hogy az messze innen megdobban, ezer lópatkónak tompa dübörgése hallik, és nagy suhogás kél a levegőben.

Összerázkódott. »Jaj, jönnek a tatárok a város ellen!«

De pszt, a dobogás mintha távolodnék, egyre halkabb-halkabb, majd elenyész bágyadó morajban. Csupán egyetlen ló közeledik erre. Kop, top! Igen, csak egy ló ez. Teremtő istenem, a Cinna ül rajta.

Lestyák felszökött, le se törölte ruhájáról a mocskot, eleibe futott lázas lihegéssel.

– Itt vagy? Nincsen bajod? Igazán itt vagy! Mi történt?

Cinna vidáman mosolygott. Mielőtt felelne, lányos pajkossággal hősiesre fújta fel arcocskáját:

– Hát az történt, jelentem alássan, hogy elkergettem a tatár sereget. Takarodnak immár lóhalálban.

– Ne beszélj!

Ami azt jelentette: »beszélj kérlek, beszélj!«

Beszélt is, de előbb megsimogatta nyájasan, szeretettel, tekintetének fényes zománcával a behavazott zöld kaftányt.

– Megér ez a gúnyácska valamit, Lestyák Mihály uram.

– Hogy-hogy?

– Mihelyest meglátta rajtam Olaj bég, leszállt a lováról, megcsókolta a szegélyét háromszor, és azt kérdezte nagy alázattal, mit parancsolok. Én azt parancsoltam, hogy pusztuljanak el íziben. Szót fogadtak, elpusztultak.

Lestyák Mihálynak nyitva maradt a szája.

– Lehetséges-e? Olyan varázsereje volna?

– Így történt szórul-szóra. De nincs idő a sok beszédre, itt a kaftánya, vegye fel, itt a lova, üljön rá. Én majd a másik úton sietek el.

– Teringette, hisz ez igazi csoda! – ujjongott Mihály, nem bírva kibontakozni az ámulatból. – Hisz akkor ez a kaftány roppant kincs!

– Meghiszem azt. De siessen kérem, mert jönni találnak. Mintha látnék is fekete, mozgó szekereket a város felől.

Mihály homloka elborult:

– Igaz, Cinna, ne szólj ám erről senkinek! Köszönöm, amit cselekedtél. Majd beszéllek veled később... ma még. Igen, beszéllek veled, Cinna.

– Jó, jó – hagyta rá a fürge legényke, csakhamar eltűnve a »Szoknyás fa« dűlő felé.

Lestyák a rendes úton ment. Csakugyan szemben találta a nagy szekérsort; hozták a kenyeret, fát, a szikrai Marci az ökröket hajtotta nagy káromkodva. A szekerek előtt szép hóka lovon az egyik triumvir, Holéczi Sámuel uram lovagolt, az oldalán függő sárga bőrtáskában hozván a »nervus rerum«-ot. Az meg ott az egyik szekéren, a szép ropogósra pirított cipók tetejében bizisten Fábiánné asszonyom; kíváncsiságból ült fel »kutyafejú tatárt látni«, mellette pediglen az aranyos szájú Fekete Pál kuksol, egy bolhabetűs írást habzsolva pislogó nyúl szemével.

– Ni, ni, Lestyák Mihály – hüledezének a kecskemétiak. – A másvilágról jön.

Holéczi Sámuel, aki nem volt haragosa Lestyáknak valami nagyon (mert a lutheránusok mind összecseengnek), de meg kíváncsi is volt, még pedig nagyon, nyájasan kérdezte:

– Ugye a lelke az, amice, nem maga?

– Magam vagyok az a lelke nélkül – dűnnyögte kesernyésen Mihály. (Ki tudja, mire gondolt?) – Hát kegyelmetek hová mennek?

– Vendég van a határon – kedélyeskedék a triumvir –, viszünk neki szegénynek egy kis kollációt. (A nemzetes úr nagyon jóhumorú ember volt.)

– Azt ugyan nehéz lesz utolérni.

– Ugyan?

– A harmadik határban jár azóta. Búcsú nélkül ment el a vendég.

– Csak tán nem! – selypített közbe Fábiánné.

– Kár – sopánkodott Fekete uram –, ritka szép beszédet mulasztott el a bég.

Lestyák elbeszélte a kaftány-dolgot, amitől egyszerre máj- és tüdőszínű lett a Holéczi Sámuel uram ábrázata.

– Nagy eset – dűnnyögte kelletlenül vakarva pisze orrát –, hm, ilyen tán a világ eleje óta se történt.

De csak egy percig maradt zavarban, kitanult ravasz róka volt, gyorsan tudott felugrani a helyzet magaslatára.

– Hej szekeresek, hej emberek, forduljatok, igazodjatok visszafelé. Nagy nap virradt fel Kecskemétre!

Majd leperdült a lováról, és így szólt tiszteletteljes hangon:

– Üljön fel a lovamra, Lestyák Mihály uram. Nem hagyhatom azon a gebén szégyenszemre.

– Jó ez nekem. Köszönöm. Ha három triumvir ültetett rá, egy le nem szállíthat róla.

– Akkor hát kegyelmed üljön fel, Fekete uram, hírt adni a városba a történekről.

Kapott az alkalmon a »város Cicerója«, kipótolni dúsán az elmaradt szereplést.

– Megyek, hogyan mennék! Öröm ülni egy ilyen szép állaton. De adjanak hozzá valami ostort is, mert sarkantyúm nincsen.

Nem sok ostor kellett a tüzes »Sármány«-nak, úgy elnyargalt a nagy szónokkal, mint a mesebeli csikók, akik izzó parazsat kapnak a tarisznyába abraknak.

Tajtékozott, füstölgött, maga Fekete uram is csurom víz volt, mikor a piacra beért, hol az álldogáló és egyre gyűlő népnek nagy lelkendezve, szónoki szíronnyal kitulipánozva hirdeté az Úr különös kegyelmét, mellyel a várost elárasztá; hogy egy lelketlen ruhadarab mintegy megszólalt, s elkergette a dúló ellenséget határa-inkról. Csoda történt. Kecskemét érdemes polgárai, húzzátok meg a harangokat. A kapzsi Olaj bég leborult a földre, és megcsókolta Lestyák Mihály uramon a köntöst, háromszor, alázatosan, összegörnyedve kérdvén: »Mit parancsolsz, Kecskemét város követje?« Mire Lestyák Mihály uram fölemelé fejét, s miként a bölcs és tiszteletre méltó Seneca (ki ne hallotta volna hírét?) imígyen felelt: »Ne háborítsátok köreimet – azaz takarodjatok innen!«

– Nem bizonyos ám, hogy azt Seneca mondta! – süvített közbe a református prédikátor, nagytiszteletű Mokros Ézsaiás uram.

Fekete Pál nem engedte magát megzavarni:

– De az meg bizonyos, hogy jönnek vissza a kenyeres szekerek, az ökrök, a pénzes tarisznya, a triumvir és Lestyák Mihály.

Nagy örömrivalgás viharzott fel. Mint a futó tűz terjedt a csoda híre, utcáról-utcára, házról-házra hömpölygette az idegizgató álmétkedés. Az elbukott, gyűlölt szenátorok újra kijöttek a napfényre; a nép közé. Porosznokit megéjenezték, az öreg Inokainak kalapemelve nyitottak utat mindenütt. Kriston Ferenc uramat ellenben élénk zsvajjal kívánták hallani. Nem is vonogatózott őkegyelme sokáig, felállt egy káposztás hordóra a piacon, csupán ezeket mondván:

– Igazságot kérek tőletek annak a lángező ifjúnak, aki ezt a nagy napot kivívta.

– Igazságot! – visszhangzott ezer torokból.

Hullámozott a lakosság, mint egy folyton dagadó folyam. Zsibongás, élet lüktetett mindenfelé – férfiak, asszonyok élénk gesztusokkal adták tovább az érkezőknek

Fekete Pál uram nyomán a »beszélő köntös« csodáját. Persze, hogy mindenik varrt még rá egy kis hímet.

Hatalmas lendületet, szíveket rezegtető lelkesedést szíttak be az emberek az éljenzéstől meghasadozott levegőből. Mindenki sürgött, mozgott, mindenki mást kiabált, de mindenki egyet gondolt. Szép feslő bimbókat, csemete-lányokat öltöztettek talpig fejrbe az asszonyok, érdemes polgárok rohantak a város istállójába, befogni a híres négy fekete csödört. (Hamar, pántlikát a sörényeik közé.) Öreg emberek cipelték a mozsarakat a piacra, útközben előkeresvén a »Három almánál« a tűzmestert (jöjjön, kend, Hupka uram, ha istent ösmer. – »Csak még egy kortyot!« – rimánkodott Hupka). Tiszteletes Molitorisz Péter uram, a lutheránus lelkész maga mászott fel a Szent Miklós-toronyba, hogy alkalmas percben meg-lódítsa a harangokat. A házfedelek lyukain kibújtak imitt-amott a zászlónyelekről azok a lelket csiklandozó, kígyózva röpkedő, hármás színű szárnyak. Bizony fakók már egy kicsinyég; a nagyságos Bethlen idejéből valók. Azóta nem is igen virágzottak a kecskeméti házfedelek.

A tizenegy bukott szenátor is mind magára rángatta egy félóra alatt sebtiben az ezüstgombos mentét, felkötötte a csörömpölő kardot, s immár ott állanak félkaréjban a tanácsház kapujánál. Sokkal nehezebb feladat jutott azonban Fekete Pál uramnak (amiből nyilván kitetszik, hogy nem egyenlő feladatok zúdulnak a közélet férfaiinak vállaira), az egész kéziratot át kellett hirtelen idomítania; a »Hatalmas bég« megszólítást kitörölvén, odaírni »Dicső hazafi!« Az »Eljöttünk hozzád« helyett »Visszajöttél hozzánk« stb. – (Mindegy, nagyon szép lesz az mégis!) Bár hevenyészve volt, minden pompásan ment, csak éppen a díszkocsi késett el, de a tarackok idején dördültek meg, ünnepiesen zúgtak a harangok, s amint feltűnt Lestyák alakja, tomboló rivalgás ömlött az utcákon, mint a lavina, amerre ment, egész a városház kapujáig. Ott leszállt, meghallgatta a Fekete Pál uram orációját, egy mosolygó pillantást vetett a fehér ruhás leánypalántákra, kezét fogott a volt szenátorokkal (Porosznoki uramat megölelte) – akkor aztán őt is fölkapták, vitték, vitték, és ahol végre letették, az az elnöki hely a tanácssterem zöld asztalánál.

Mihelyt kissé lecsillapult a zaj (mert tömve volt a nagyterem a város előkelőivel), szót emelt a hófejú Pusztá Máté, s gyöngé, darázsdongású hangon emelvén ki a Lestyák Mihály érdemeit, e felkiáltással végzé:

– Válasszuk meg Kecskemét örökös főbírájának!

Rengett a fal az éljenektől, percekig tartott, míg Permete Gáspár megértetheté magát, dacára annak, hogy erősen ütögette a mellét, és hadonászva integetett, hogy nagyon érdekeset akar mondani.

– Én, Permete Gáspár pedig, aki egy szólással buktattam meg ezt az előljá-róságot ezelőtt tizenkét héttel, azt mondom, megtudván a megtudandókat, hogy neki még az örökös főbírótság is kurta idő.

– A holta után csak nem prezideálhat – kottyant bele Zeke Gerzson uram.

– De igenis, mondjuk ki és iktassuk protokollumba, hogy valamiképpen az isten kegyelméből dicsőségesen uralkodó Habsburg-famíliára száll firól-fira elsőszülöttek líneáján a szentséges magyar korona, azonképpen szálljon a Lestyák uraim fiivadékaira a főbírói pálca.

Zeke Gerzson: Egy kis különbség van a kettő között!

Permete Gáspár: (dühösen) Nincs!

Zeke Gerzson: A korona aranyból van, a bírói pálca somfából.

E kis összezőrdülést a Cegléd utcai Deák János szakítá félbe, általánosan elismert bölcs ember.

– Zeke uramnak van igaza, mert a korona a gyenge fón is erősen fénylik, de a somfabot a gyenge kézben gyengén üt. A somfabotot ennélfogva nem lehet oda nyomni látatlanban az utódok kezébe. De máskülönben sem illendő e nagy napot ilyen feleselésekkel zavarni. Maradjunk a tiszteletre méltó komolyság mezsgyéjén, és sorba menjünk a dolgokon, mert senki sem köszöni meg, ha olyan székkal kínáljuk, ahol még ül valaki. Mindenekelőtt mondja ki tehát a gyűlés, hogy a triumvirátus, mely úgylis csak ideiglenes volt, megszűnik.

– Maguktól szöktek meg! Egy sincs itt! – hangzott jobbról-balról.

– Ennekutána válasszák meg kegyelmetek újból a régi szenátorokat, és akkor iktassuk aztán jegyzőkönyvbe a Lestyák Mihály holtiglani főbíróiságát.

Mondani sem kell tán, hogy minden így történt. A főbíró, ki olyan méltóságteljesen ült ott, mint egy dinasztia, hidegen biccentett köszönetet a fejével.

Arca halovány volt, de bezzeg vörös lett, mint a skarlátposztó, amint kiáltozni kezdék:

– Halljuk a köntös- esetet! Halljuk tőle magától!

Kellemetlenül izgett-mozgott székén. Mintha a nyeldekölőjét szorítaná össze láthatatlan vaskéz. Elmondani az Olaj béggel történt jelenetet, százaknak... Egy olyan jelenetet, amit nem élt át, amit nem látott. Hazudni a város színe előtt. Oh, de nagy hiba volt el nem mennie a táborba. Az ördög hozta útjába azt a leányt. S ha már el nem ment, jobb lett volna bevallani. Most már lehetetlen, lehetetlen...

Mennél nagyobb volt a dicsősége, annál kínosabban marcangolta lelkét a tudat, hogy ezt egyszerre szétfújhatja egy váratlan szellő. Hiszen a Midász nagy fülei is kiszültek. Úgy tűnt föl előtte e dicsőség, mintha lopná, nem tudott neki örülni, pedig rászolgált, akármilyen is, ő szerezte a kaftányt. És mégis, mégis a magas támlájú főbírói karszék mögött ott lebegett, rezgett egy alkalmatlan árnyék.

– Halljuk! Halljuk! – hangzott egyre élénkebben, követelőbben.

Nem volt menekülés.

Zavartan húzta le a kaftányt magáról, és leteríté a zöld asztalra. Íme, Kecskemét drága kincse!

Aztán akadozva beszélte el szegről-végről még egyszer a kaftány csodálatos szereplését.³

Lázás örömkítőrések tarkították előadását, mindenki ujjongott, csak egy összeesett alak sírdogált csendesen a hátulsó padban.

A hatalmas főbíró, immár »Kecskemét diktátora«, fölkelt, odament a zokogó emberhez, kézen fogta:

– És most menjünk, édesapám. Meg akarok otthon egy kicsit pihenni.

A kopjás kis kapuban már ott leselkedett az Erzsí leány, meg a Laci legény. A forgácsfánk kisült, és a csipetkés tyúkpörkölt elérte a tökéletességet, a malac pedig már ki is hűlt; éppen jó, hogy jönnek.

– De nem is mondtam, édes fiam, persze mikor beszélhettem volna veled, hogy legénnyel dolgozom, azaz, hogy most már ketten nem dolgozunk.

A főbíró közömbös arcot vágott.

– Az a fiatal gyerek ott?

– Akkor kellett fogadnom, mikor interveniálni mentem Budára a basához. Mert én tettelek téged főbíróvá, Misi, tudd meg azt. (Az öreg szeme büszke zöldes fényt lövellt.) Az öreg Lestyák legény a talpán, hé... A lurkó, mondom, szükséges volt a mesterséghez, ámbár nemigen veszem észre, hogy csak egy szalmát is keresztbe tett azóta. Még nem volt időm kipróbálni, mit tud. Eddig én csináltam a politikát. Ne neved, Misi, mert megharagszom. Ezentúl majd te csinálod. Nagyszerű vér ez a Lestyák-vér. De ni, itthon vagyunk már.

A szülői hajlék de édes olyankor, ha sokáig nem látja az ember. Kedélyesen pipázik a kürtő, vígan integetnek a vén körtefa megőszült gallyai, künn az udvaron elébe ugrik a Bodri, bent a szobában ráugrik a Cirmos, nevetnek a mázas korsók, ismerős cseréptalak a falon, a bútorok mesélni kezdenek, ropog a tűz a nagy

³ A kaftány esete nem írói fantázia szüleménye. Káldi György egyházi beszédében és Kecskemét város jegyzőkönyvében nyoma van. (Kubinyi Ferenc, Magyarország és Erdély I. k. Kecskemét története, 86. l.) »Mohamed császár Magyarországra jövén, az kecskeméti bírák, nagy ajándékokkal elejben menvén, egy csaszrt kértek vala, ki azon által menő vitézektől megoltalmazná őket, az Császár 300 aranyat adván nekik «és egy vont arany köntöst«, meghagyá nekik, hogy haza menjenek, és ha valaki bántaná őket, az köntöst mutatná meg neki; ez okáért miháján valami török sereget láttak, az bíró az köntöst rávevén, elejekbe ment, kit látván a törökök, lovaikról leugorván, az köntöst megcsókolták, és ha Bíró megengedte, ott háltak saját költségen, és ha pedig nem engedte, elébb állottak.« Nemcsak, hogy meg nem toldottam tehát a pusztá tényét, de még elhallgattam belőle a *háromszáz aranyakat*; hogyha esetleg be nem találtak róla bíró uraimék számolni – én magam ne kompromittáljam a saját beszély-alakjaimat. *M-th K-n.*

kályhában, s lángsávot vet a barna ajtó aljára, mintha széles aranypánt lenne rajta.

Az öreg felsóhajt:

– Szegény édesanyád, ha feltámaszthatnám erre az egy napra.

Behozzák az ételt, annak a biztató párja nyájasan kóvályog a szülői asztal felett, sűrög-forog Erzsi meg a Laci legény; más tányért, élesebb kést. »Szaladj, fiam, a pincébe, de itt legyen az egyik lábad!«

– Te meg ülj le, fiacskám, mert tudom, éhes vagy, lecsigázott az a rabkoszt. Ámbár iszen én sem ettem azóta. Azelőtt a nagy búbánatom, most meg a nagy öröm miatt. Úgy éltem én Budán, mint a Toldi Miklós lova. No, csak hogy kiszabadítottalak.

– Ibrahim basa derék ember – dohogta a főbíró szórakozottan (idegessé tette a sajtószertű helyzet Cinnával szemben).

– Annyiban, édes fiam, hogy dereka van, mert különben kaján kutya az öreg. Eleinte dühös volt rám, kevés híja, hogy én is nem kerültem hűvösre.

– Miért?

– A cigányleány miatt, ha emlékszel rá. De nem sós tán az a leves? Hozd be a sósbödönt, te Lackó!

Laci úgy remegett, mint egy meglóbázott fűzfavessző.

– Mi bajod, hm! A fiamtól félsz tán, te bolond? Nem harap ám az azért, hogy nagy úr.

– Köszönöm, nem kell a só. Hát a leány végett haragudott Ibrahim?

– Hogy, azt mondja, veletek szökött el, és ameddig vissza nem adjuk, vagy ki nem vallom, hol van, engem is bebörtönöztet; hiába esküdöztem a feszületre, hogy a színét se láttam azóta.

– Azt ugyan nem okosan tette – mormogott a főbíró. – Hát aztán?

– Szerencsére éppen azokban a napokban jött meg a hivatalos tudósítás, hogy a ruháit megtalálták a Tisza partján, később pedig valahol lejjebb a holttestét fogták ki.

– Ah! – szólott közbe a főbíró vidáman. – Meghalt a leány?

– Ah! – szisszent föl a Laci legény, és leejtette a pecsenyés tálat, melyet az imént emelt le a kályháról, hogy az asztalra adja.

A mester indulatosan mordult rá:

– Szurok a markodba, te mafla! Vedd fel, aztán kotródj a szemem elől! – De csak hamar elmosolyodott: »Sok csoda esik ma, a holt malacok is elszaladnak.« (Mert a szép ropogósra sült állat egészen az ágy alá gurult.)

Laci rákvörösen somfordált az ajtó felé.

– Megállj – inté magához a főbíró, s valamit súgott a fülébe. – Most már kimehetsz.

– Kell valami? Inkább az Erzsinek szólnék. Ez ügyetlen – szólta a fiú után tekintve –, nem hiszem, hogy sokat konyítson a szabósághoz. Mert nagyszerű mesterség az, fiam, fölséges tudomány, az isten alkotásainak kikorrigálása; a rossz derekat kiigazítom, a lejtős vállakba férfiasságot öntök. Valami az, fiacskám (s a vén szabó föllekesedve borzolta ritkás kender haját). Kár pedig a kamaszért, olyan szelíd, kedves arca van, hogy bízvást lehetne belőle leány is.

– A mai napon semmi sem lehetetlen, édesapám.

– Már az igaz, de egyél abból a peccenyéből, ne restelld, hogy a földre esett. Van még egy kis forgácsfánk is. Nem szereted a fejét, mi?

– Eszem már, de ked még mindég nem beszélte el a budai út végét.

– Hát mondom, amint megjött a hivatalos tudósítás, jó kedvre szottyant Ibrahim uram, képzelheted, nagyon szorította a szultán; legott küldte fel a haláleset bizonyítékait a padisahhoz, engem pedig magához hívatván, megveregette a vállamat: »Látom – mondá –, hogy igazjártú emberek vagytok.« (És mi Lestyákok azok is voltunk és vagyunk.) Íme, itt van a fiadat felszabadító parancsolat ingyen. De el ne mondd, kutya, hogy ingyen kaptad, mert megrontasz vele. Így jutottam én a fermánhoz.

– Elhamarkodta egy kicsit.

– Kicsoda? Én?

– Nem. A basa.

– Nem értelek.

– Hát nézzen oda!

A nyitott ajtón kedvesen nevetve, kackiásan himbálózva, belebegett Cinna, a cigányleány; csinos csipkés ingváll volt rajta, piros falú, fekete pettyes karton viganó: az Erzsike ünneplő ruhája.

Az öreg Lestyák hátratántorodék.

– Erős várunk nekünk az isten! – kiáltá rémülten, és a halántékain hideg verejték gyöngyözött. – A cigányleány! Hess, te kísértet!

– Nem kísértet az, édesapám, hanem ő maga.

– Vigyen el az ördög, ha hiszem.

Kopogás hallatszott az ajtón, mintha az ördög jönne a hívó szóra. Nem biz az. Pusztá Máté szenátor uram lépett be Fekete Pál és Permete Gáspár kíséretében.

– Isten hozta! Foglaljanak helyet minálunk. Mi járatban vannak kegyelmetek?

– Minket a gyűlés küld a nemzeti uram színe elé.

– Készséggel hallgatjuk meg kegyelmeteket – mondá a főbíró büszke plurálisban.

Röviden elmondták, a gyűlés mit végzett az ő távozása után: Ágoston uramért követség megy Vácra, ez az egyik (nagyon okosan van); a másik az, hogy a köntöst harminc álló napig közszemlére állítják ki a városházán, megnézheti ingyen

boldog, boldogtalan, helybeli, idegen, csak éppen a nagykőrösi ember fizet tíz dénárt. (Ez is igen helyes.)

– De a legfontosabb határozat – folytatá Puszta Máté –, hogy áthozattuk Szent Miklós templomából az ereklyetartó láncos vasládát, abban lesz a kaftány elcsukva éjjelre, azontúl nappal is. A kulcsot ím nemzetes uramnak küldi a gyűlés, hogy vigyázzon rá, mint a két szeme világra, s olyan helyen tartsa, *hova idegen kéz el nem juthat.*

Ezzel átadta a selyemzsinóron lógó kulcsot a főbírónak.

– Engedelmeskedem a közgyűlésnek.

Átvette, felállt, odalépett Cinnához, és a nyakába akasztotta.

– Rejtsd el a kebledre, Cinna.

Cinna fülig pirult, s fejről egy önkéntelen mozdulattal csúsztatva lejjebb a piros olajos kendőt a szeméire; persze, emiatt aztán előbukkant hátul a fiús csitri haja.

Puszta Máté uram az ablak felé fordulva ingatta nagy fejét: »Ez hát az a hely, ahová idegen kéz el nem juthat. Szép leánynak hófehér kebele.«

A szabó élénken kiáltott fel:

– Canis mater! A Laci legény. (A hajáról ösmert rá.)

A főbíró mosolygott:

– Így van ez, apám uram, ha egyszer a csodák elkezdődnek. Krónika lesz ebből is valamikor: hogy lett a szabólegényből *főbíróné.*

A leány arcán, homlokán a megdicsőülés glóriája ragyogott e szóra, de a Mihály tekintetének delejes, lágy simogatását nem bírta tovább kiállani. Azt hitte, meghal a boldogságtól, kezét szívére tapasztva rohant ki.

A szabó felugrott mérgesen, mint egy hörcsög.

– Micsoda ármányos játékot űztél velem? Ha nem volnál most Kecskemét város főbírája, mondanék valamit. Ezer szerencséd Miska, ezer szerencséd. S mit jelentsenek furcsa szavaid? Mit akarsz elkövetni?

– Elveszem feleségül.

– Te, Kecskemét örökös főbírája?

– Miért ne?

Az öreg búsan horgasztotta le fejét.

– A budai basa mind a kettőnket megölet, ha megtudja.

– A basa ellen is véd a köntös. Különbén Cinnát nem keresik többé, ha egyszer belenyugodtak, hogy a Tiszába veszett.

– Majd akad, aki besúgja. De szóljanak már kedtek is, az isten áldja meg, beszéljék le, ne álljanak itt, mint három fadarab.

Erre az ösztökélésre Permete Gáspár csakugyan megszólalt, hogy a nemzetes főbíró uram a város leggazdagabb leányaiból választhatna, minden ujjára tizenötöt, de hogy ez az alacsony származás mégse konvenál az ő nagy rangjához.

– Beszéd ez csak – szólt Mihály nevetve. – Hátha Cinna az egyiptomi királyoktól származik?

– Azt egy kicsit nehéz volna bebizonyítani főbíró uramnak.

– Éppen olyan nehéz, mint kegyelmednek az ellenkezőt, hogy nem az egyiptomi királyoktól származik.

Permete is nevetett, Pusztá Máté is; mert Pusztá Máténak az volt a nézete: »Tudja a főbíró, mit miért tesz. Nem kell abba beleszólni.«

Fekete Pál azonban a szellemi oldalát vette a dolognak:

– Egy főbíróné nem lehet akárki, írásban, olvasásban jártas, minden dolgokban verzátus és okos perszónának kell lennie.

– Ej – felelte Lestyák Mihály bosszúsan –, azt mondja a tiszteletre méltó Seneca: az asszonynak elég, ha annyit tud, hogy: ha rácsorog az eső, be kell menni az eresz alá.

– Itt ugyan hiába beszélünk – vonogatta a vállait Permete uram, s csendes jó estét kívánva, kihúzta a többieket a szobából.

Útközben a három úr három irányban szórta el a Cinna leány regényét. Mondták is mindenütt ma este a tereferelő asszonyok:

– Valami varázslatot tett vele, valamit kevert az italába, másképp megfoghatatlan. Olyan okos ember, mekkorát botlik, mégis szörnyűség!

De a szapuló asszonyoknál is jobban tetszett az »új esemény« Putnoki Balázsnak. Még azon éjjel útra kelt a budai basához, beárujni, hogy a cigányleány él, elrejtve tartotta Lestyák Mihály, és most feleségül akarja venni. De a budai basával egy kicsit furcsán járt, amint később kisült. Meghallgatta, mondják, figyelmesen, és összeráncolt homlokkal kérdé: »Tehát azt állítod, hogy él?« »Igenis, él.« Intett most a basa a közel álló csausznak: »Vidd ki ezt az embert, üttes a talpára ötven korbácsot, aztán hozd be megint.« Mikor visszahozták, felette nyájas volt Ibrahim: »Nos, még mindég él a leányzó?« »Nem él, dehogy él, kegyelmes basa.« Ibrahim megelégedetten dörzsölte a kezeit: »Tanuld meg, te emberséges ember, akiről én egyszer azt referálok a fölséges szultánnak, hogy nem él, az hatlábnyi mélyen fekszik a föld alatt.«

Így járt az áruló Putnoki; hanem az olyan ordas szerencse is ritkaság, mint a Lestyák Mihályé. Verőfényes pompában sütött rá a nap. Hatalma nőttön-nőtt, tekintélye kifelé is szilárdult. Kecskemét kezdett nagy szerepet játszani.

A köntös egy hadsereggel ért fel, mely féken tartá az ellenséget. Egy hadsereg, amelynek nem kell mondur és muníció, amelynek nem árthat semmi, legfeljebb a molyok.

Bezzeg nem féltek már a kecskemétiak az ellenségtől, sőt inkább nagy kedvteléssel lesték-várták, hogy egy-egy portyázó török sereg beléjök kössön; nagy mulatság volt az a népek. A főbíró kivonult olyankor pompával a város csődőre-in; négy hajdú lovagolt előtte, négy utána. A férfiak, nők, gyerekek, néha egész Kecskemét a sereg elé jött élvezni a mámorító jelenetet, amint lehajlanak a török

vezérek a köntös-csókolásra, s amint meghajlanak a főbíró előtt: »Uram, mit parancsolsz?«

Legendák röpködtek az országban a beszélő köntösről, mindenféle zagyva toldalékkal, hogy a köntös a veszély idején megszólal és tanácsot ad a bírának, ha a beteg megérinti, meggyógyul, ha a hajadon vagy özvegy megcsókolja, férjhez megy. Az okosabbak azt állították, hogy a köntös nem valami különös isten csodája; az az egész, hogy a szultán póklábas aláírásával bele van szöve: »Engedelmeskedjete e kaftány viselőjének.« Maga Lestyák Mátyás uram, aki műértőleg nézegette meg a világhírű ruhadarabot (mert külső országokban is híre van), nagyon kicsinylőleg nyilatkozott:

– Nincs ezen semmi különös. Ilyet én is varrok, ha nekidülök.

A kaftány csodaereje bűvös fényt vetett a Lestyák Mihály személyére is. Az ő története, hatalma hasonlóan a legendák színpompázó ruháiba öltözött. Szép csendes estéken őrá mesélgetnek a kunyhókban, száz mértföldre innen. Mészze Szeged alatt, míg a halászlegény sajkája lágy csobogással siklik, a szőke habokat hasogatva, ő maga azon mereng: »Vajon mit csinálhat most a kecskeméti főbíró? Arany szalonját uzsonnál, karbunkulusz késsel...«

A beszélő köntös nemcsak azt mondta az ellenségnek: »Takarodjatok el innen Kecskemétről«, hanem a jóbarátnak és a csengő-pengő körmöci aranyoknak meg azt mondta: »Jertek ide Kecskemétre!« Gazdag emberek, nemes urak ide jöttek lakni kincseikkel a »legbátorságosabb« városba, a szülők ide küldözték legszivebben fiaikat; akkor jelentek meg Kecskemét utcáin először azok a különféle buksi diákfejek, melyek azóta sem fogytak el onnan; az iskola fölvirágzott, a lakosok mesés gyorsasággal gazdagodának.

Persze, minden jónak van rossz oldala is. A köntös szülte a sok pénzt, a sok pénz szülte a mindenféle pusztai betyárt és haramiát, akik be-betörtek Kecskemétre rabolni. De minden rossznak van jó oldala is, a betyárok miatt kihirdették a statáriumot, s mivelhogy a megye nem mozothat szabadon, a vérbírósaági jog átruházott ideiglenesen a kecskeméti magisztrátusra.

Még egy hajsza, és királyi város lesz belőle!

NYOLCADIK FEJEZET

A MÁSIK KAFTÁNY

Úr volt már Lestyák Mihály élet és halál fölött, és hogy mint elnöknek még nagyobb tekintélye legyen, a király megküldte neki a nemességet a »kecskeméti« előnévvel. Kaftányos lovag áll a címerpajzson, ezüst mezőben, a kettéosztott pajzs másik felében három aranypólyán egy ágaskodó róka. (Jól kikomponálta azt őfelsége.)

Még csak egy hiányzott a teljes boldogsághoz: az esküvő Cinnával.

S ennek sem állt útjában senki.

Az öreg Lestyák már rég kibékült az eszmével. A kis semmiházi jószág tudott neki kedvében járni, mikor esténként megsimogatta a tüskés állát, azt hitte, a mennyországban van. De meg szépült is napról napra, kerekesebb idomokat kapott, arca olyan lett, mint a barack, aminek vérszíne átveri magát a héján. Nem volt a Kunságban párja.

Kedvence, meghitt bizalmasa lett, »menyem«-nek, »lányom«-nak szólította, és sürgette Miskát, hogy siessen – mert bizisten ő veszi el.

Miska, amikor valami akadály volt, szinte tombolt a heves türelmetlenségtől, ha nem volt akadály, mindjárt félvállról vette; mindig volt valami szeszélye.

Az első határnap akkorra volt kitűzve, ha a szandzsák-basától fermánt eszközöl ki, mert anélkül mégse lehetne. Ámbátor a madár megépíti fészket, még ha tart is tőle, hogy kegyetlen kezek összedűlják...

Megjött a fermán magától; ott volt a Putnoki talpán. Biztos, hogy a leányt sohase háborgatja többé a basa.

– Most már esküdhettek, gyerekek! – biztatá őket az öreg.

– Várjunk még, míg a Cinna haja megnő – felelte Mihály. – Kurta hajon furcsán venné ki magát a koszorú.

Egy év alatt megnőtt a haja, de milyenre! Egy este bizalmas édes suttogás közt kibontotta (mert úriasan viselte most koszorúnak a feje körül), és a Mihály két kezét megkötötte a két tömött varkoccsal, ahogy a rabokét szokás.

– Egy megkötözött főbíró! – enyelgett vele pajkosan.

Mihály elérte a célzást.

– Bizony itt volna az esküvő ideje, már alig várom, Cinna, de jól fölfogva a dolgot nem árt, ha még tanulsz egy ideig, hogy főbíróné lehess, nekem pedig szereznem kellene valamit előbb, hogy egy főbíróné eltarthassak.

Ugyanis a főbíró a nagytudományú Molitorisz uramat járatta tanítóul Cinnához, de alig egy félév múlva azt mondta a tiszteletes úr:

– Amit én tudtam, azt már ő is tudja.

Mihály is összekuporgatott egy kis pénzt addig, de éppen akkor jött a nemesi levél. A szerencse fia nagyobb lábon kezdett élni; a vidéki nemes urak cimboraságot kötöttek vele, eljártak hozzá látogatóba, ő viszont Cinnát elhanyagolta. Egy nemesember nem turbékolhat mindig, mert nevetségessé teszi magát. A nyomorult kutyabőr mintha átalakította volna, mintha csakugyan megkékülne tőle a vére, még szeszélyesebb lett. Beszélték szerteszét, hogy egy Beniczky-kisasszonyt akarnak vele elvételni, s főispán lenne belőle – Thököly Imrénének valamelyik olyan megyéjében, mely a császár kezén van... De ez mind csak pletyka! Maguk a kecskemétiék gyártják, mióta olyan nagygyá lett a főbírájuk, hogy Kecskemét már kicsinek látszik hozzá!

Oh, hogy fáj a Cinna szíve. Azon a kis falócán a kertben a nagy körtefa alatt, ahol annyiszor suttogtak azelőtt együtt szép nyári estéken, ahol Cinna olyan boldog volt, ritkán ült már Mihály (néha hetekig odajárt az úri kastélyokban), ha eljött is, ha mondott is neki néhány meleg szót, a vége rendesen abban csucsorodott:

– Aztán ügyelj a szavadra, Cinna, édes kis galambom, ne beszélj arról a napról... hiszen tudod melyikről; ne mondd soha, hogy te voltál ott... Olaj bég előtt – mert akkor engem elveszítesz.

Mintha kést döfnének bele ilyenkor. Az a gyanúja nő, hogy Mihály fél tőle, de nem szereti, csak azért láncolja magához a mátká-gyűrűvel, hogy a hallgatását biztosítsa.

Napról-napra szomorúbb lett, a piros rózsák hulladoztak arcáról, a szemeiből kialudt a bódító fény, szelíd borulat váltotta fel. Szép volt ő még így is.

Az öreg Lestyák megijedt, hogy beteg; kitalálta, miért beteg.

– Ne töprengj. Ne öld magad, kis rezedaszálam. Szeret az téged, ha mondom, meg is esküdne veled mindjárt holnap, ha pénze volna. De ami van is, elkockázza a Fáyakkal, Beniczkyekkel. Ösmerem én Misit, tele van hóborrtal, de a szíve becsületes. Hiszen persze hogy itt nálam is élélhetnétek, szegényesen, de tudod, milyen a bolond, ha úrhatnámja van, még a szamócat se eszi meg, bár éhes, ha nem teheti ezüsttányérra. Miska pedig éppen ebben a nyavalyában szenved most. Hagyjuk, míg jóllakik a címerbeli rókájával. Vagy őt eszi meg a róka, vagy ő a rókát. Általában ezek a különféle állatok a nemesi címerekben nagyon sokat esznek, Cinna fiam.

Cinna sóhajtott ilyenkor; nem volt az ő sebére balzsam a sok szép szó.

– Ne sóhajtozz, mosolyogj már egy kicsit, mint azelőtt; hiszen ha szólhatnék, tudnék én mondani olyat, hogy táncrea perdülnél.

Titokzatosan hunyorgatott, dűnnyögve biztatta magát: »Pszé, Mátyás, ne járjon el a szád, Mátyás!«

Mi lehetett az a titokzatos dolog, Cinna el nem bírta gondolni. Mindössze egy körülmény volt feltűnő, néhány nap óta két idegen úri ember járogatott Lestyákhoz; este későn jöttek, majdnem lopva, sokáig súgtak-búgtak a hátsó szobában bezárkózva, és az öreg sohasem említette, kik és mit akarnak, hanem elmélyedve, begombolkozva járt-kelt az övéi közt.

Végre egy este, aznap, mikor végképp elmaradtak, vidáman vette ölébe a Cinna fejét, és a nagy fekete hajában babrált. (Kedvenc mulatsága volt ez őkegyelmének.)

– Örülj, Cinnus, örülj! Megjött már a te napod is. Most már meglesz az a lakodalmom, aki lelke van; olyan kelengyét csináltatok neked, hogy a Fáy-kisasszonyokat kiveri tőle az irigység szeplője. Ne vess no, Cinna, mert annyi pénzed van, hogy a kis gyerekeid, ha lesznek (nem kell ám azért pirulni, mit szégyenled az unokáimat!), aranyakkal fognak gurigázni.

Az öreg egy csomó aranyat markolt ki a zsebéből, megvillogtatva Cinna előtt.

– Hol vette azt a rengeteg kincset? – hüledezék a leány.

– Mi ez még a többihez képest? Ide vigyázz, gyerekecském, mindent elmondok neked. Érted teszem egyrészt, amit teszek, mert tudom, hogy Miska pénz nélkül el nem vehet. Egyrészt mondtam, igenis, mert a magam hiúsága szintén belejátszik. Én egy alkotást akarok hagyni magam után, hogy ezer év múlva is emlegesék a szabók: »Élt valamikor egy Lestyák Mátyás nevű ember, az csinálta ezt a ruhadarabot.«

– Még csak nem is sejtem, miről van szó.

Az öreg suttogva folytatá:

– Két idegen ember jött hozzám e napokban, hiszen láthattad őket, egy kicsiny tömzsi és egy Góliát. Egy város nevében jöttek, de hogy melyik nevében, előttem is elhallgatták. Nem kérdeztem, egyre megy, akármelyik. Fölkerestek, mondom, és így szóltak: »Mester! szabók szabója, minden szabók között a legnagyobb! Azért kerestünk fel, hogy gazdaggá és halhatatlanná tegyünk.« – »Mit akartok?« – »Varrj nekünk egy a Kecskemét városáéhoz hasonló kaftányt, de hogy azzal tökéletesen egyezzek, mint két tojás vagy két búzaszem; képes vagy-e rá?« »Az én tűm mindent megvarr – feleltem –, amit az én szemem meglát.«

Cinna fázékonyan bújt az öreg szabóhoz.

– És mibe állapotok meg?

– Megalkudtunk. Sok huzavona után megalkudtunk, ötezer aranyat fizetnek, ötszázat előre adtak. Mind a tied lesz, gyerekecském.

– De meg tudja-e úgy varrni?

– Én? (És a szemei kigyúltak.) Menj, te bohó. Hát minek tartasz engem? Egy remekmű lesz, ha mondom.

– De nem lesz-e valami baj? – kérdé a leány félénken.

Az öreg nevetett.

– Mi baj lehetne? Hát annak a bizonyos városnak is lesz egy kaftánya, ez az egész. Meg az, hogy a török, aki most talán kétszáz várost rabol, harácsol, kénytelen lesz beérni százkilencvenkilenc várossal. Éhen azért nem hal.

– Igaz, igaz – szolt Cinna szórakozottan.

– Te majd ideadod a kulcsot, kis menyem, nem kell arról soha senkinek tudni e világon, körülnézegetem, kitanulmányozom a kaftányt, megvarrom a párját gyorsan, mint a karikacsapás, s olyan lakodalmat csapunk, mint a pinty; bizony szeretném már táncban látni azokat a piskóta lábaidat.

Úgy megterveztek apróra mindent, milyen lesz a menyasszonyi ruha, milyen lesz a koszorú, a cipellő, hogy adnak oda Mihálynak az ötezer aranyból négyezret: »Itt van, ne mondd, hogy a feleséged semmit sem hozott.« Erre ő megkérdi: »Hol vettétek?« Erre mi azt mondjuk: »A lyukas hídon találtuk.« Végre kigondolnak egy örökségi mesét, s elkezdődik a soha meg nem szűnő boldogság.

Cinna víg lett, nevetett, még a kezecskéivel is tapsolt, annyira tetszett neki a jövendő képe abban a szivárványos tükörben, amit Lestyák elébe tárt.

Másnap a vén szabó hozzáférközött Cinna kulcsa révén a városházbeli vasládához, körülnézegette még egyszer a kaftányt, aztán elindult Szegedre, hol előkelő török kereskedők voltak, megvásárolta a finom sötétzöld bársonykelmét, a skófi-umot, a süjtást, a paszomántót, a bélésre való medvebőrt. S mikor minden anyagot beszerzett, a teremő elmék lázas mohóságával hozzálátott a munkához.

Nem volt az tréfadolog. Minden este elhozta titokban köpönyege alatt a kaftányt, hajnalban visszavitte. A főbíró szobájába szabad bejárata volt; föl se tűnt senkinek; hátha a főbíró maga küldé valamiért?

Estétől hajnalig dolgozott hátulsó szobájába bezárkózva, egy művész ihletével és szenvedélyével. Néha felköltötte Cinnát, és megmutatta az egyes darabokat, amint fölvenni kezdték a fölséges minta formáit. Szeme lángolt, homloka izzó volt, orrlyukai ziháltak, a hangja a gögtől rezgett. »Nézd ezt az elejét, ez itt a gallérja, ez az ujj!«

Hát még mikor tizenöt nap múlva elkészült a másolatkaftány, az utolsó öltésig, s végigtekintvén művén, szíve megtelt édes érzésekkel: »Lehetséges-e tökéletesebb alkotás ennél?«

Éppen éjjel volt. A kakasok kukorékolnak. A szabó kihajolt az ablakon. Éjfélre rendelte oda embereit, kik a környéken lappangtak addig, míg ő a köntöst varrta.

A kakasoknak Bodri kezdett felelgetni a vakkantásaival, ami azt jelentette, hogy idegen emberszagot érez.

Csakugyan jöttek. A szabó beeresztette őket.

– Nézzetek oda!

A csodálkozás fölkiáltása hangzott ajkaikról.

Két aranyos kaftány volt kiterítve az ágyon, olyan egyforma, mint két tojás, mint két búzaszem.

– Mit szóltok ehhez? – kérdé a mester.

Az egyik azt mondta: »Csakugyan te vagy a szabók szabója, a legnagyobb szabó a világon« – a másik nem szólt semmit, csak fogta a nagy tűszőjét, és egy gar-mada aranyat öntött ki az asztal közepére.

– Éppen négyezeröttszáz darab. Olvasd meg mester, ha nem hiszed!

– Olvassa meg a kutya! Nem a pénzért dolgoztam, hanem a dicsőségért.

– Melyiket vigyük? – kérde a Góliát a két kaftányra mutatva. – Melyik a mienk? Lestyák habozva állt meg a két ruhadarab mellett.

»A magam munkáját adjam oda? Ne lássam többé? Elviszik isten tudja merre, és nem tudom meg soha a szereplését. Kínos bizonytalanság emészt fel, hogy mi lett velem. Nem látom a törököt, aki leborul a szegélyét összecsiszolni, és aki akkor előttem, az én művészetem előtt borul le? Nem nem! A siker biztos. A munka tökéletes. Látni akarom, fürödni akarok a dicsőségben.«

– Ej, hát mért nem mondja már, melyik az új? – türelmetlenkedett a Góliát.

– Miért kérdi kelmed éppen az újat?

– Mert tudom, hogy azt adja ide.

Lestyák sértődve pattant fel.

– Nem... nem – hebegte tompa, rekedt hangon –, azért is vigyétek el a régit... az igazit. Az új... az új megmarad Kecskemétnek.

A Góliát sietve gyúrta a köpönyege alá.

Egyet csikordult a retesz. A két alak eltűnt az éjhomályban, örökre.

Az öreg lefeküdt, de üdítő álmom nem jött szememre. Gonosz víziók gyötörték. Az aranyak, melyeket egy szakajtóba söprött, és az ágy alá dugott, elkezdtek vékony póklábakon fölfelé mászni a falon. »Ne, te ne, másztok le, vissza mindjárt!« Az egyik közülök a mellére ugrott, ott járt őrült táncot. »Ejnye, megállj, megfoglak!« Kapkodott utána, de lehetetlen volt elcsípni, pedig a hideg lábai szúrták, borzongatták, mint valami jéghegyű gombostűk, hogy megvacogott a foga tőlük. Majd úgy rémlett előtte, hogy az ördögös aranyat megfogja egy vigyorgó sátán, katlan izzó tűzén hirtelen megolvasztja, a fülébe önti, és a forró folyadék ömlik, nyargal az ereiben, feszíti a halántékait. S míg vére lázasan forr, a szobagerendák repedéseiből rémes hangok kelnek: »Lestyák Mátyás, mit cselekedtél, jaj, mit cselekedtél!«

Felugrott, felöltözött, fejét a hús ablaktáblához nyomva várta be a reggelt. Nagy lelki nyugtalanságot érzett, de magának se merte bevallani. Ej, iszen minden rendben van. Biztos a dolog, egészen biztos.

Elvitte a kaftányt a városházi vasládába, aztán a Cinna hálókamrájába nyitott be, átadni a kulcsot, és a fülébe sügni gyöngéden:

– Minden jól van, szívecském; ott nyerít már az ágy alatt a négyezer sárga csikó. Van már mit fogni a lakodalmas szekér elé.

De hiába erőltette a nyugodt hangot, feldúlt arca ellentmondott annak. Nem találta sehol a helyét. Mint a szédült légy ödögött ide-oda; míg végre hirtelen elhatározással betoppant a fiához, ahol már ott találta Pintyő hajdút egy levéllel.

A főbíró kitűnő színben volt, ragyogott az arca az életkedvtől. Éppen most végezte be öltözését. Az is egészen más, mint azelőtt; nemes úrhoz illő; dolmány helyett hasított ujjú atilla, a hasadékban meggyzín selyembetétellel.

- Jó reggelt, apám uram! Mi az újság?
- Meg akarlak kérni valamire.
- A kecskeméti főbírónak csak egy ember parancsol Kecskeméten.
- Már mint én...
- Eltalálta ked. Nos, mit parancsol?
- Csekélység, egy kis szeszély. Ha legközelebb ellenséges csapat lesz Kecskeméten, én szeretnék elibük menni a kaftányban.
- Teringette, nem utolsó mulatság. És nekem is kapóra jó, mert ma úgylis mást kellett volna küldenem.
- Van valami? – kérde a szabó mohón.
- Kara Musztafa nagyvezér egyik csapata fekszik a Talfája alatt, éjfél óta. Belgrád alól mennek Kékkő alá, és élelmiszerekért üzentek be hajnalban. Éppen az ő levelüket hozta most Pintyő. Persze nem adunk.
- Pompás! – rikkantott fel nekividulva. – Én megyek eleibük!
- Nagyon jól van. Pintyő, nyergeltessen apámnak egy hátsólovat!
- Melyiket? A Büszkét?
- Talán jobb lesz a Rárót, az jámborabb. Ma nem mehetnék magam, sok dolgom van, törvényszéket tartunk. Képzelve, apám uram, ki a panaszos. Nem kisebb személy, mint a kalgai tatár szultán. Egy farka birkáját hajtották el duhaj kecskeméti legények a félegyházi határból, és a négy tatárt, aki őrizte, agyba-főbe verték. Egy meg is holt.
- Felfordított világ!
- A legszebb benne – folytatá a főbíró széles gyönyörűséggel – a Kecskemét nimbusza, hogy immár a kalgai szultán a mi törvényeink szerint kér orvoslást, ahelyett, hogy elégtételt venne magának a saját szeszélyei szerint. Ezt se csinálta más, csak a köntös. De hohó, várjon csak Pintyő, majd elfelejtetem. Mindenekelőtt menjen kend a piacra, és fogjon négy bírónak való személyt, lehet köztük török is, ha akad.

A vásár első napja volt (mert mióta a kaftány megvan, Kecskemét is visszakerült I. Lipóttól a vásárait), az öreg Pintyő bekukkantott a sátrak alá, utánaszaladt a jó bekecsű embereknek, s ha valamely tekintélyes perszónát megcsípett Szegedről vagy Halasról, szajkó módjára darálta el a formulárét:

- Nemes nemzetes és vitézlő Lestyák Mihály uram, Kecskemét város főbírájának nevében! Adassék tisztelet kegyelmednek nagy jó uram, s ne legyen terhére átfaradni a mi szerény székházunkba, ottan bölcsen és igazsággal, mint illendő, törvényt látni a mi népeink felett. Az engedelmetlenség nem javaltatván!

Csakhamar megfogta a szegedi Börcsök Pált, nótáriusságot viselt embert, Szentestről a nagyeszű Balogh Ferencet; ott találta a Laci-konyhán már a *hatodik*

*gombnát*⁴ (de jó lesz ő még így is). Úgyszintén becitálta a ceglédi mézeskalá-csost, Korda Istvánt, és mivelhogy a főbíró uram törököt is mondott, magával hozta a nagyszakállú Mollah Cselebit Budáról, aki asztrakán prémeket árult, és a poklok mélyére kívánta az olyan várost, ahol kötéllel fogják a kádit.

Ekképpen végezvén a dolgát, bement a városház istállójába, megvakarta, kifésülte a Rárót, megetette egy kis zabbal, aztán rácsatolván a nyeret, átüzent Lestyákékhoz, hogy az öreg úr jöhet már.

Lestyák Mátyás uram virgonc léptekkel sietett a városházára, hol már össze volt gyűlve a fogott bíróság, kikhez azonfelül két ítélő szenátort osztott be a főbíró, Porosznoki Gábort és Ágoston Kristóf uraimékat, ő maga elnökölvén hetediknek.

Meglátva édesapját, elküldte Pintyőt a város pecsétjével Cinnához a kulcsért, aztán kiemelvén a köntöst a vasládából sajátkezüleg, két ott álló szenátor rásegítette az öregre. Ez volt a hivatalos ceremónia.

– Menjen kend isten hírével!

Künn hetykén rakta be lábait a kengyelbe, mellét kidüllesztvén, fejét hátravetette daliásan, mint egy igazi levante.

Az idegen vásárosok kíváncsian futottak össze, látni a hatalmas főbíró apját, kinek vézna tagjain a tavaszi szélben csillogva hullámozott a világhírű köntös.

A kecskeméti cívisok mosolyogva emelgették előtte a kalapjaikat: a gyerekek harsányan kiáltoznak:

– Vivát, vivát, Lestyák bácsi!

Némelyek irigykedve suttozták:

– Boldog apa, boldog ember!

Valóban boldog volt most. Tele tüdővel szítta be a balzsamos levegőt. A Ráró kevélyen ficánkolt alatta. A házak előtti kis kertekből nyíló jázminok és liliomok nevettek rá, a saját ablakukból Cinna integetett neki fehér kendővel.

Minden nyugtalansága elmúlt, se bágyadt nem volt, se izgatott. A katona csata-előtti trémája megszűnik a csatában. S ő most ott volt, a tűzben volt, szinte hallani vélte a levegő halk rezgésében láthatatlan trombiták vérpezsdítő harsogását: »Előre, fel a diadalra!«

Míg az ő alakja eltűnt az út porában, a szenátorok és a főbíró ezalatt nyugodtan ültek a fogott bírák közt, hallgatván a tényálladékot a kalgai szultán birkanyájainak elhajtásáról, a tanúk és a vádlottak nagy feneket kerítő unalmas előadását. A sok zagyva beszédbe nem ritkán vegyült egy-egy ásitás is a tekintélyes szájakból. Az ugyan egy csöppet sem infesztálta őkegyelmeiket, hogy a város előtt zsaroló éhes ellenség áll. Csigavér! Az ellenség most csak éppen olyan közönséges »folyó ügy«, mintha egy megdühödött tojásáruló kofát kell a piacon ráncbaszedni.

⁴ A kecskeméti ember minden messzelynél egy gombot old ki a mellényén, hogy az összeszámításnál a korcsmáros rá ne szedje.

Ehhez egy ember kell, meg egy mogyorófabot, amahhoz pedig szintén egy ember, meg egy köntös.

Csak a főbíró uram feszengett a széken kényelmetlenül, mióta a teremben megjelent a kalgai szultán képviselőjében Olaj bég, s körülhordozván héjatekintetét az érdeemes bírakon, megütődve kérdé, melyik legyen közülök a híres főbíró: Lestyák Mihály – mire Ágoston Kristóf uram odamutatott könyökével az asztalfőre.

– Nem lehet az – mormogta Olaj bég élénk fejrázással.

– Pedig én vagyok Lestyák Mihály – bizonykodott a főbíró fojtott, ércetlen hangon.

A nagy termetű bég bosszúsán mordult fel.

– Vagy az én szemem káprázott harmadfél év előtt, mikor táboromban találkoztunk, vagy a kelmed feje cserélődött ki azóta.

– Öregszik az ember, hiába.

– Egyébiránt levelet hoztam kegyelmednek.

A levelet a kalgai szultán írta, majdnem mézes náddal:

»Édes fiam, vitéz Lestyák Mihály! Büntesd meg, kérelek, e gonosz farkasokat, mert ha elrettentő példát nem szolgáltatasz, hidd meg, embereid még a turbánomat is lelopják a fejemről. Szeretném, ha egy kosár fejet küldenél (a tolvajokból kitelik kettővel is). Régen nem gyönyörködtem már levágott kecskeméti fejekben.

Emberemet, Olaj béget, aki megadja nektek a szükséges felvilágosításokat, nagy tisztességben lássátok,

maradok a te hatalmas urad
és barátod a krimiai vice-kán
(kalgai szultán).«

Lestyák zavartan, szórakozottan futotta át a levelet, aztán odatolta sorba a bírának, hadd lássák, vigyék szét hírét, hogy a kecskeméti főbíróval milyen szőrmentében beszélgetnek a potentátok.

Eközben fülig vörösödve vette észre az Olaj bég vizsga, fürkésző tekintetét, mely még mindig rajta nyugszik.

Tűkön ült, kellemetlen érzések közt, ehhez járult az óráig tartó vallomásözön, a terembeli gőz; a szédület környékezte már, s éppen átadni készült az elnökletet Porosznokinak, körülbelől déltájban, midőn a rémület ordítása hangozott, hőmpölygött az utcákon, mindig közelebb-közelebb, megreszkettette az ablaktáblákat.

A bírák megriadva rohantak az ablakhoz, és holtra sápadva tántorodtak vissza.

A Ráró nyargalt szilajan, megvadulva a városház felé, rajta ült odakötözve az öreg Lestyák a kaftányban – de fő nélkül.

A csonka, kísérteties törzsből a vér csepegett. A paripa, a kaftány befecskendezve piroslott messziről.

KILENCEDIK FEJEZET

AZ ÍTÉLET NAPJA

Porosznoki minden hajaszála az égnek meredt.

– Irtóztató!

A főbíró leborult az asztalra és zokogott.

– Megfoghatatlan! – jegyzé meg Olaj bég, midőn megmagyarázták neki, hogy az öreg küldetésben volt a nagyvezér egy csapatjánál a kaftányban.

Ágoston uram a főbíró bánata körül ügyeskedett.

– Jöjjön, nemzetes uram. Oszlassuk szét a törvényszéket. A kötelesség határait is túlhaladja a nagy fájdalom, mely érte.

Mihály összerázkódott, és kitörülte szemeiből a könnyeket.

– Erős vagyok. Egy tapodtat se megyek, míg bosszút nem állok apámért. Ezt nem a török táborban cselekedték.

Legott megparancsolta, hogy a holttestet vigyék haza, mossák meg, s két lovas drabant rohanjon a vérvomok irányában, míg ráakad a fejre és a bűn nyitjára.

– A kaftányt húzzátok le a testről – pótolá a rendeletet Porosznoki – és hozzátok fel.

Kis idő vártatvást sírva hozta Pintyő a véres öltönyt. Olaj bég és Mollah Cselebi felugrottak, hogy a szegélyét megcsókolják, de közelérve hozzá, elfintorítá rút arcát a bég:

– Allahra mondom, ez nem az igazi kaftány! Hiányzik róla a Sejk-el-iszlám jegye.

Mollah Cselebi összetette mellén kezeit, és kenetesen ismétlé:

– Ez nem a szent ruha!

A kecskeméti polgárok, akik ott ültek a hallgatóság közt, megdermedve néztek a főbíróra.

– Árulás! – kiáltá Ágoston Kristóf.

Kriston Ferenc felugrott a tanúk padjáról, és a főbíró elé állt:

– Adjon számot! A kulcs kegyelmedre volt bízva!

– Semmit se tudok – szólt a főbíró ingerülten. (Olyan volt, mint a vas; keményebb, ha verik.)

– Milyen csapás, milyen csapás szegény Kecskemétre! – tördelte kezeit Porosznoki.

Mint elhajított parittyakő, úgy zúgtak a hangok a levegőben: »Halál a bűnösre!«

– Úgy van! Én is ki fogom azt mondani.

Rakoncátlan közbeszólások röpködtek.

– Nem az elnöki székben van a helye, de a vádlottak padján.

– Csend! – kiálta a főbíró, indulatosan csörtetvén meg kardját, mely, mióta nemes lett, keresztbe fektetve szokott előtte állni az asztalon. – Itt ülök az elnöki székben, és itt maradok. Meglátom, ki mer püssenni, ha Kecskemét város főbírája csendet parancsol.

A temetőkön van olyan borzalmas némaság, mint itt beállt.

– Ki az a félkegyelmű, aki rám öltögeti a fullánkját? Ha tudtam volna, hogy a köntös nem az igazi, nem küldtem volna benne tulajdon édesapámat. A dolog megfoghatatlan. Istennek tetszett új megpróbáltatást mérni Kecskemét városára, de ne rendüljünk meg, mert bármi történjék, a kormányzó kéz meg nem állhat. Azért is ugorjon fel Kriston szenátor uram, de rögtön, és vigye ki Talfája alá a törököknek a kívánt sarcot, hogy két bajból három ne legyen...

Kriston rögtön indult, de még mielőtt az ajtóhoz ért volna, kinyílt az nagy robajjal és berohant Cinna. Fehér volt, mint a lilium, járása imbolygó, tétova... Szép szeméből ömlöttek a könnyek.

– Mit akarsz itt? – riadt rá a főbíró, szemöldíveit összevonva. – Menj haza sírni!

– Itt az én helyem!

És térdre roskadt. Piros, alul csipkézett szoknyája, olyan, mint a mák virágharangja, felcsúszott kissé, s látni lehetett az ingerlő formás bokákat.

Olaj bég vigyorogva rúgta ki maga alól a széket.

– Ez az, ez az! Lestyák Mihály uram, nézze csak meg. Ez a leány volt nálam a táborban egyszer a kelmed képiben. Sohse lássam Mekkát, ha nem igaz.

Porosznoki és Ágoston uraimék mereven szegeztek szemeiket a főbíróra, aki látható zavarba jött, fülig vörösödött. Ez volt a gyenge oldala. Azontúl veszteni kezdé az erélyét.

Cinna búsan rázta a fejét:

– Sohase láttalak, jó ember.

A főbíró hálásan nézett rá, mintha mondaná: »Még egyszer visszaadtál magamnak«, majd a foga közt sziszegte: »Minden dől, omlik, minden el volt hibázva.«

– Mit akarsz, gyermekem? – kérde most a szentesi Balogh Ferenc. – Mért nem kelsz fel?

A leány melléből fuldokló, görcsös zokogás tört ki.

– Én vagyok mindennek az oka. Én vagyok a vétkes.

– Ugyan miben, te szelíd bábu? – cincogta a ceglédi mézeskalácsos.

– Én adtam oda a vasláda kulcsát Lestyák Mátyásnak, kihez idegen városból emberek jövének, hogy varrjon nekik egy, a mienkhez hasonló kaftányt ötezer aranyért.

Haragos, vészjósló moraj követte e szavakat. A főbíró elfordítá sápadt arcát a fal felé. Ilyen csapásra nem volt elkészülve.

– Hogy vetemedhettél erre? – fortyant fel Porosznoki. – Légy őszintén szánóbánó; a nyíltság enyhíti a bűnt.

Cinna szívére szorította kezét, hosszú selyempillái lezáródtak. Azt hitte, elsüllyed szégyenletében, de csak mégis el kell azt mondani ebben a szomorú órában.

– Mert szeretek, szeretem Lestyák Mihályt, jobban, mint az életemet, jobban, mint a városomat. Az öreg nekem szánt az aranyakból négyezret, hogy fia, kivel harmadfél éve vagyok mátkaságban, nőül vegyen. Eddig is csak azért nem tette, mert mind a ketten szegények vagyunk. Hittem a szavainak, átadtam neki a kulcsot.

Halovány arca kipirult, fehér liliomból rózsza lett még egyszer, de csak egy fél percre.

– Milyen eset! milyen eset! – óbégatott Ágoston uram. – Bár csak maradtam volna holtig Vácon.

– Nos, aztán? – sürgeté Porosznoki.

A főbíró görcsösen fogta a szék támláját, a világ forgott vele, szemei előtt mint apró ördögök gúnyosan táncoltak azok a gömbölyű betűk, mik a nótárius tolla alatt nagy szaporasággal kölykeztek a protokollum papírján. Ajkait vérig harapta: »Oh csak még most, csak még most egy fél óráig ne mutassak gyengeséget.«

– Azután? – vette át a szót Cinna meggyötörve, elhaló hangon. – Igen, azután. Mi is történt csak? (Kezével megdörzsölte márványsima homlokát.) Bejárt a városi vasládába, éjszakára hazahozta a kaftányt mintának, és varrt egy másik hasonlót. Az elmúlt éjjel vitték el a megrendelők.

– Minden világos – dünnyögte Porosznoki. – Büszke, hetvenkedő mester volt, azt hitte, mutatni akarta, hogy mindegy. S ma azért húzta fel magára, hogy élvezze remekművének hatását.

– És kik voltak a megrendelők? – kérdé a szegedi Börcsök. (Gondolta magában: »Nem-e a mieink voltak?«)

– Nem tudom – felelte Cinna. – A megboldogult se tudta. Titokban ment az egész. »Messzeeső város«, nekem azt mondta.

– Arra a városra rá kell találnunk – vélte Ágoston uram szomorúan.

– Megtaláljuk – szólt csendes, tompa hangon a főbíró. (Ez volt az első szava a vallomás alatt.)

– Az akkor lesz, ha lesz – felelt fel a hallgatók padjáról Permete uram kesernyésen –, de most legyen kegyelmed, ha tud lenni, férfi az ítéletnél.

Mintha nyargaló friss vért eresztett volna az ereibe Permete uram. Őt, Lestyák Mihályt biztatják arra, hogy férfi legyen.

Szeme villámló szikrát vetett.

– Az leszek – szólt zordonan, kihúzván a zsebéből egy pecsétetes dekrétumot.

Felkelt, ünnepélyesen kezdé olvasni:

– Mi Első Leopold, isten kegyelméből ausztriai császár...

Hangja elfúlt, hörgővé lett, kezeit reszketegség fogta el; levegő után kapkodva nyújtá át a dekrétumot Ágostonnak:

– Olvassa fel kegyelmed! – majd bágyadtan hozzátette: – Hiszen én is csak ember vagyok.

De mintha csakhamar megröstellné, amit mondott, odaszólt Pintyőnek:

– Ki kell az ablakokat nyitni! Rosszul lettem... a fullasztó levegőtől.

Ágoston uram eközben felolvasta a király dekrétumát, mely tolvajlási és árulási bűnökre Kecskemét területére a statáriumot hirdeti ki, Kecskemét hatóságát ruházzván fel a vérbírói joggal.

– Következik a szavazás!

Porosznokié volt az első vótum:

– E hajdon elárulta a várost. Én pallos általi halálra ítélem.

Utána Börcsök uram szavazott:

– Pallos! – mondá röviden.

Mollah Cselebi így szólt:

– Szerелеmből tette. Nem bűnös!

Balogh Ferenc uram következett:

– Nem tudta, hogy halálos veszedelem származik belőle a városra. Kövessen eklézsiaát!

Oly csend volt, hallani lehetett a szívek dobogását, egy ablakon beosont pillangónak a vergődő röpködését. Két szavazat a halált kívánta, a másik kettő meghagyta az életet.

A ceglédi mézeskalácsosra került a sor; sokáig gondolkozott, üstöke csapzott az izzadságtól.

– Elég lesz egy kis börtön – nyögte ki nagy nehezen.

Szabadon lélegzettek fel, akiknek szívét a szánalom himbálta a leány mentségei felé, akik nem akarták, hogy ezt a gyönyörű fehér nyakat a hóhérbárd ketté szelje.

Ágoston uram volt még hátra.

– Halál reá! – süvíté ridegen.

Megint egyformán álltak a szavazatok. Az elnöknek kell döntenet. Milyen borzasztó jelenet.

A főbíró felállt, bámulatos lelkiemével szedhette össze magát; ruganyosan egyenesedett ki deli termete, kezébe vette a kardja mellett heverő pálcát nyugodtan, csöndesen és megcsavarta.

A pálcát egyet recsent: el volt törve.

– Halál! – ejté ki tisztán, hallhatón.

A leány rémülten tekintett rá, és egy velőthasító sikollyal összeesett.

A hallgatóság soraiból pisszegés hallatszott, éljenekkel vegyesen.

– Mégis nagy ember! – sügták egymásnak a kecskemétiak.

– Rossz ember! – morogta Mollah Cselebi.

Mindezzel nem törődött semmit, otthagya a bírói asztalt – most már semmi se kötelezi. Odahajolt kedveséhez, fölemelte, megcsókolta, és azt sügtá a fülébe:

– Ne félj, megmentelek.

– Két szíve van – jegyzé meg halkán társainak Permete uram.

S a kétszívű ember biztos, férfias léptekkel hagyta el a termet, mintha semmi se történt volna, hazament, bezárkózott azzal a megcsonkított holttesttel egy szobába, és órákig beszélt hozzá.

– Minek titted azt, minek titted? Látod, milyen bajt hoztál magadra, reám és őreára. Nem voltál rossz ember, jól tudom én... A virtus volt a te megölő betűd. Felébresztették benned ezt a magyar vadállatot. Virtusból csináltad meg a kaftányt, virtusból adtad oda. Belevitted ezt a szegény leányt, csak azt ne titted volna: a szíve volt a fogantyúja. Rátaláltál. Minden szétesett. Itt állok, összetörve... Nem tudtam megbecsülni azt a kincset, azt a szegény leányt... Hitegettem, nagyravágyó álmok vittek... Íme, hova vittek.

Mikor kibeszélte magát, átment a másik szobába, kikereste a nagy szakajtó aranyat.

– Fogjad fiam, Erzszi; eredj a kis kertbe, és szórd ki a nép közél!

A siránkozó leány ámult-bámult, de csak mégis szótfogadott a város hatalmas főbírájának, tele marokkal szórta a tündöklő aranyakat az út homokjába, a garádokba, a bozótok közé.

A főbíró az ablakból nézte egy darabig, mint kapkodják, hogy marakodnak rajtuk az arra menő népek.

De mire Erzszi visszament, már nem volt ott. Sehol se volt. Mikor ment el, merre ment el, senki se látta. Élő ember nem beszélt vele többé Kecskeméten.

*

Negyednapra tűzték ki a Cinna lefejeztetését. Három napig volt a siralomházban. Imádkozott a feszület előtt, melyen éjjel-nappal két viaszgyertya fénye rezgett.

Addig mindenre telt idő. Az ácsok megépítették a vérpadot, a városház zöld kapujával szemben; Fekete Pál uram, mint bizalmi férfi, elhozta Fülekről a hóhért. (A szenátoroknak más dolguk volt, szerte kerestették csákyákkal a kecskeméti tavakban az eltűnt főbíró.)

Végre a negyedik nap – amint eltűnkölték a Szent Miklós-templom tornyán a kilenc órát – nagy hullámvás támadt az összegyűlt néptömeg közt. Megkondult a lélekarhang. Most vezetik Cinnát a vesztőhelyre. Egyszerű fehér szoknya van rajta, melyet majdnem egészen betakar a kibontott hosszú haja.

Hanem iszen mindjárt segít arról Szekeres Gazsi, a borbély, ki fűrgén ugrott ollójával az elítélthez, s lenyisszantotta hatósági rendeletre. Ne legyen útjában a pallosnak!

Majd felállt egy székre Kriston Ferenc, és felolvasta a halálos szentenciát.

Most Brunó atya fogta kezén, hogy fölvezesse az emelvényre, hol a hóhér várta, egyik kezében a széles pengéjű pallossal, másikban egy fehér kendővel. Azzal kötik be a szemeit.

– Iszonyat nézni – szólt Nagy Pálné, és behunyta a szemeit.

– Milyen szép, s meg kell halnia – sopánkodék Zeke Gerzson.

– Egy pillanat! – magyarázta Fábiánné asszonyom – s egy férjhezmenővel kevesebb.

– Nehéz azokat megriktítani – vélte a rossznyelvű Szomor János.

– Sohasem láttam még ilyen szomorú nyakazást – fontoskodék Tóth István –, pedig sokat láttam. Egy az, hogy egyetlen nedves szem sincs. Az öreg Bűrű is odavan Szabadkán muzsikálni, már egy hete. Más az, hogy az ember ebben az esetben sehonnan se várhatja a kegyelmi kendő lobogását; harmadik az...

De már nem volt ideje elmondani, nagy porfelhő támadt a ceglédi utca felől, nyalka kuruc huszárok kivont karddal, nagy csatalármával száguldtak a vesztőhely felé. Elöl leeresztett sisakrostéllyal néhányan, nehéz, izmos termetű lovakon.

– Ellenség, ellenség! – sikoltozott a csöcselék, s kotródott, amerre látott.

Nagy zűrzavar támadt. Brunó atya leugrott az emelvényről, vacogó fogakkal rohant a városházára:

– Ez Csuda lesz. Értem jön. Már engem visznek!

A szenátorok is szétfutottak. A hóhér elejté pallosát, és ő is futott.

Egy szempillanat műve volt, az egyik sisakos vitéz felvágatott a vérpadra, s könynyedén, mint a pelyhet, nyergébe emelte a remegő Cinnát.

Senki sem állta útját, senki sem kérdezte tőle, mit akar? Ő se kérdezte senkitől: szabad-e?

A kis csapat úgy, amint jött, ismét elvágatott egy mellékutcán.

Nagy lassan előbujkáltak a megriadt minden rendű és rangú lakosok.

A szenátorok örültek, hogy csak Cinnát vitték el, s egyebet semmit. Nem nagy kár érte.

A hóhér savanyú arcot vágott. »Neki most már adjanak munkát, ha olyan messziről ide fáradott.«

Sokan, akik kerítések és ölfarakások mögül nézték a jelenetet, mennyre-földre esküvének, hogy a sisakrostélyos vitéz, aki a vérpadra ugratott, nem volt más, mint Lestyák Mihály uram. Megösmerték a termetéről, mozdulatairól, a villogó dióbarna szemeiről. Ne is keressék azt csendes tó vizében.

Deák Jánosné, aki szavahihető személy, a Cinna egyik mondását hallotta, amit az a vitézhez intézett útközben.

– Várod-e még egyszer, míg a hajam megnő?

A vitéz tisztán, hallhatóan felelte:

– Nem, Cinna, nem várom.

.....

Így volt-e, nem-e, a jó isten tudja, de ettől a naptól nem keresték többé Lestyák Mihályt a halottak között, hanem hazavárták az élők közül.

Ha eltűnt, oka volt rá, a kaftányt ment keresni kuruc csapatokkal, elvitte mátkáját – mi van abban? – (okosan csinálta). Egyszer csak meglássátok, itthon toppan, vasderes paripán, arany kantárosan, s rajta lesz a kaftány.

Majd egyszer, majd egyszer, ha valami nagy veszély fenyegeti Kecskemétet. Hazajön, beül a főbírói székébe, és szétcsap, mint a villám, az ellenségeink között.

Vártak, soká vártak. Már azok is kihaltak, akik mint gyerekek futkároztak egykor a kaftány után, de az unokák azért még mindig hazavárták.

A SZERZŐ UTÓSZAVA

Azoknak az érdeklődőknek, kik e történetet oly feltűnő figyelemmel kísérték, s levelekben figyelmeztettek az egyes fordulatoknál, hogy »no, most mindjárt elromlik«, nem lesz fölösleges néhány szó, mintegy kiegészítésül, az elbeszéléshez is.

Nevezetesen sokan kifogásolták, hogy miért megy Olaj bég elé Lestyák Mihály helyett Cinna? Mire való az? Mások türelemmel bevárták, míg a szabó oda nem adja a kaftányt, mire aztán Kecskemét veszedelme szöveget ütven fejükbe, rám írtak bosszankodva: »Mit csinál, az isten szerelmeért?« Tény az, hogy talán kissé túlságosan ragaszkodtam azon pár sornyi krónikához, mely rendelkezésemre állt. Enélkül valóban kerekébb, egyöntetűbb, hogy úgy mondjam, esztétikaibb lehetne a mese.

De bármennyire ragaszkodtam a krónikamaradványokhoz, mégse kívánom tekinteni az elbeszélést például történelmi epizódnak Kecskemét múltjából, mert a mese benne a fő: a történelmi események csak mint színek bukkannak föl mögötte. S e színeket önkényesen hoztam össze a kaftány szereplésének idejére, száz év előtről, vagy száz év utánról. Néhol a színeket hoztam a kaftányhoz, másutt a kaftányt vittem a színekhez.

Csak mint a régi városi viszontagságos élet képe bír e történet beccsel, ha eleven és találó.

De ezt már önök ítélik meg.

Hogy a kaftányról is megemlékezzünk, sokáig kutatta, kerestette Kecskemét város mindenfelé – de hasztalan. Végre, mikor már majdnem elfeledkezett róla, váratlanul előkerült.

.oOo.